

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми

_____ ПІБ гаранта ОП
«_____» _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
за освітньою програмою 292 «Міжнародні економічні відносини»

на тему: «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ
МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ»

Виконав здобувач
вищої освіти

студентка 2 курсу групи МЕВ-19ма
Шерстюк Катерина Олегівна

_____
(підпис)

Керівник:

д.е.н., професор
Чернега Оксана Богданівна

_____
(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2020

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 53,   рисуноків 12,   таблиць 2,   додатків 3,
графічного матеріалу 0,   використаних джерел 70

- Об'єкт дослідження:** система міжнародної міграції населення.
- Предмет дослідження:** стан та структура міграційних потоків ЄС, механізми міграційної політики ЄС.
- Мета дослідження:** дослідження особливостей міграційних процесів ЄС та розробка рекомендацій щодо модернізації міграційної політики України на основі використання досвіду ЄС.
- Методи дослідження:** теоретичне узагальнення та порівняння (для дослідження сутності понять «міграція» та «міжнародна міграція»), класифікація та групування (для розробки переліку видів та особливостей міжнародної міграції), аналіз та синтез (для динамічного аналізу міграційних потоків у ЄС та встановлення проблем у міграційному стані України); абстрактно-логічний метод (для формування рекомендацій щодо модернізації міграційної політики України).
- Основні результати дослідження:**
- встановлено сутність міжнародної міграції населення, під якою пропонується розуміти зміну місця проживання мігрантів із перетином кордону на певний час, або на постійній основі, та основні особливості міжнародної міграції населення, до яких належать її види, функції, мотивація і ризики мігрантів, етапи, через які вони проходять;
  - визначено передумови та фактори розвитку міжнародної міграції, до яких віднесено інституційні, інфраструктурні, функціонально мережеві, економічні, політичні, демографічні, соціальні, природні, та наслідки її інтенсифікації, які різняться за країною походження та призначення;
  - встановлено основні тенденції змін стану міжнародної міграції в ЄС (зростання обсягів міграції, переважання мігрантів-чоловіків та осіб працездатного віку, домінування у міграційних

потоках країн з високим рівнем розвитку та доходів) та Україні (зростання обсягу еміграції, у тому числі до ЄС, недостатність імміграційного потоку для нормального відтворення населення, переважання у структурі мігрантів мешканців західних областей, чоловіків, осіб із середньою освітою, а також домінування тимчасової циркулярної поведінки міграції);

- сформовано напрямки модернізації міграційної політики України, серед яких: реформування нормативно-правової бази міграційної політики України; реалізація Стратегії державної міграційної політики на період до 2025 р., зокрема у розділах автоматизації державного міграційного контролю; створення спеціалізованої міжвідомчої установи, яка акумулюватиме функції міграційної служби, буде відповідальною за формування міграційної політики країни; створення умов для рееміграції українців на батьківщину; надання додаткових можливостей для працевлаштування іноземним студентам, які навчаються в Україні; сприяння заходам втримання в країні висококваліфікованих працівників та вчених; налагодження міграційного партнерства з Польщею щодо вирішення питань тимчасової нелегальної міграції; введення еміграційного квотування.

Ключові слова:

міграція, міжнародна міграція, еміграція, імміграція, міграційний потік, міграційні процеси, біженці, ЄС, Україна, міграційна політика.

ЗМІСТ

Вступ	5
Основна частина	8
Висновки та рекомендації	35
Список використаних джерел	43
Додатки	48

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформації суспільно-економічних відносин, які нині відбуваються у світі під впливом глобалізаційних змін, фінансово-економічна нестабільність окремих країн та інтеграційних об'єднань, військові конфлікти та, як результат, загрози безпеці людей призводять до інтенсифікації міграційних процесів різних груп населення – від студентів, які мігрують з метою здобути якісну освіту в іншій країні, до біженців, мігруючих з гуманітарних причин. За даними Міжнародної організації праці, у 2018 р. в усьому світі налічувалось більше 250 млн. міжнародних мігрантів, рух яких здійснює відчутний вплив на економіку, політичне та соціальне життя, культурну сферу як країн-донорів, так і країн реципієнтів.

Європейський союз, як найбільш розвинуте інтеграційне об'єднання, акумулює більше 20 % світової міжнародної міграції. Станом на 2018 р. «понад 54 млн. мігрантів проживали у ЄС-28 (які становили більше 10 % населення регіону), з них 19,1 млн. мігрантів (або 35,5 %) були вихідцями з інших країн-членів, тоді як 35,1 млн. іммігрантів прибули з третіх країн. 14,6 % з них народились в Європі, але в країнах, що не є членами ЄС, 20,8 % є вихідцями Азії, 16,9 % - Африки, 8,7 % - Латинської Америки, 1,7 % - Північної Америки та 0,6 % - Океанії» [1, с. 124].

Такі обсяги міграції у ЄС, територіальна наближеність до України, яка має проблеми депопуляції, зокрема з причин старіння населення та масової еміграції з країни, а також факт поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні обумовлює необхідність системного дослідження явища міжнародної міграції населення, міграційних процесів у ЄС за останні десять років, процесів реформування та застосування спільної міграційної політики регіону для використання даного досвіду в українських реаліях.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей міграційних процесів ЄС та розробка рекомендацій щодо модернізації міграційної політики України на основі використання досвіду ЄС.

Для досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи необхідно виконати наступні завдання:

1) дослідити сутність та особливості міжнародної міграції населення, визначити фактори її розвитку та наслідки її інтенсифікації;

2) дослідити нормативно-правову базу міграційної політики ЄС, здійснити аналіз процесів міграції в ЄС за період 2009-2018 рр. та встановити тенденції змін стану міжнародної міграції у досліджуваному регіоні та Україні;

3) сформулювати основні напрями модернізації міграційної політики України на основі використання досвіду ЄС.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є система міжнародної міграції населення.

Предметом кваліфікаційної роботи є стан та структура міграційних потоків ЄС, механізми міграційної політики ЄС.

Методи дослідження. Результати наукового дослідження в рамках кваліфікаційної роботи було одержано з використанням наступних методів: теоретичного узагальнення та порівняння (для дослідження сутності понять «міграція» та «міжнародна міграція»), класифікації та групування (для розробки переліку видів та особливостей міжнародної міграції), аналізу та синтезу (для динамічного аналізу міграційних потоків у ЄС та встановлення проблем у міграційному стані України), абстрактно-логічного методу (для формування рекомендацій щодо модернізації міграційної політики України).

Інформаційну базу дослідження складають наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, офіційні статистичні дані міжнародних організацій, національні та міжнародні нормативно правові акти.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у систематизації теоретичних аспектів поняття «міжнародна міграція», виокремленні тенденцій та причин активізації міграційних процесів у ЄС, а також розробці практичних рекомендацій щодо модернізації міграційної політики України.

До основних результатів кваліфікаційної роботи, які характеризують наукову новизну роботи, належать наступні:

- встановлено сутність міжнародної міграції населення, під якою пропонується розуміти зміну місця проживання мігрантів із перетином кордону на певний час, або на постійній основі, та основні особливості міжнародної міграції населення, до яких належать її види, функції, мотивація і ризики мігрантів, етапи, через які вони проходять;

- визначено передумови та фактори розвитку міжнародної міграції, до яких віднесено інституційні, інфраструктурні, функціонально-мережеві, економічні, політичні, демографічні, соціальні, природні, та наслідки її інтенсифікації, які різняться за країною походження та призначення;

- встановлено основні тенденції змін стану міжнародної міграції в ЄС (зростання обсягів міграції, переважання мігрантів-чоловіків та осіб працездатного вік, домінування у міграційних потоках країн з високим рівнем розвитку та доходів) та України (зростання обсягу еміграції, у тому числі до ЄС, недостатність імміграційного потоку для нормального відтворення населення, переважання у структурі мігрантів мешканців західних областей, чоловіків, осіб із середньою освітою, а також домінування тимчасової циркулярної поведінки міграції);

- сформовано напрямки модернізації міграційної політики України, серед яких: реформування нормативно-правової бази міграційної політики України; реалізація Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 р., зокрема у розділах автоматизації державного міграційного контролю; створення спеціалізованої міжвідомчої установи, яка акумулюватиме функції міграційної служби, буде відповідальною за формування міграційної політики країни; створення умов для рееміграції українців на батьківщину; надання додаткових можливостей для працевлаштування іноземним студентам, які навчаються в Україні; сприяння заходам втримання в країні висококваліфікованих працівників та вчених;

налагодження міграційного партнерства з Польщею щодо вирішення питань тимчасової нелегальної міграції; введення еміграційного квотування.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Світові міграційні процеси є одними із найдинамічніших у світі як за інтенсивністю нарощення обсягів їх основних показників, так і за зміною напрямків міграційних потоків. Важливість міграції, її внесок у сталий розвиток визнано у підсумковому документі Саміту ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року (задача 10 «Зменшення нерівності»: «сприяти впорядкованій, безпечній, регулярній та відповідальній міграції й мобільності людей, у тому числі за допомогою реалізації запланованої та добре керованої міграційної політики» [2]). Для усеосяжного розуміння світових міграційних процесів, їх причин та наслідків необхідно розглянути сутність і особливості поняття «міграція».

Поняття «міграція» ввів у науковий вжиток наприкінці ХІХ століття англійський учений Е. Ревенштейн у роботі «Закони міграції». Автор розглядає міграцію як «безперервний процес постійної чи тимчасової зміни місця проживання людини» [3, с. 36]. Сучасні визначення поняття міграція удосконалюються науковцями та міжнародними організаціями. Так, Побулавець Н.Л. стверджує, що «міграція - це сукупність змін просторового положення мігрантів відносно територіально закріплених структур населення» [4, с. 376]. М. Слюсаревський розглядає міграцію як «просторову активність (переміщення) індивіда, спрямовану на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною проживання» [5, с. 41].

Танчин І.З. розглядає міграцію як соціальне явище: «міграція – це процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну» [6, с. 78]. З правової точки зору міграцію розглядають Гусаров С.М., Комзюк А.Т. та Салманова О.Ю.: «міграція – це переміщення осіб через адміністративний або державний кордон, що супроводжується зміною їхнього правового статусу» [7, с. 289].

На думку Ганіфаєвої С.А., «міграція – це сукупність організованих та неорганізованих форм руху населення» [8, с. 98]. Дмитрук Б.П. та Светлова Н.М. вважають, що «міграція – це переселення, переміщення населення, трудових ресурсів, капіталу з одного регіону в інший» [9, с. 18].

Л.Л. Рибаківський розмежує поняття міграції та мобільності (рухливості) населення, трактуючи мобільність як здатність до міграції, тобто як «потенційну міграційну активність, а міграцію – як безпосереднє територіальне переміщення населення» [5, с. 41].

Міграцію як «зміну місця проживання людини всередині країни (між містами, регіонами, населеними пунктами) та за її межі (між державами, континентами)» розглядає Філон М.М. [10, с. 164]. Більш розгорнуте визначення надає О. Ровенчак: «міграція – переміщення людей між населеними пунктами, регіонами, країнами, зумовлене економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками і пов'язане зі зміною місця проживання» [11, с. 128]. Міжнародна організація міграції (МОМ) трактує міграцію як переміщення людей з місця їх звичайного проживання через міжнародний кордон, або в межах держави.

Здійснений аналіз дефініцій, уможливило зробити висновок, що міграція – це територіальне переміщення населення у межах певної країни (внутрішня міграція) та за її кордон (міжнародна міграція), яке пов'язане зі зміною місця проживання та обумовлюється різного роду факторами.

Міжнародна складова міграції досягла особливо великих масштабів, зокрема тільки «у 2019 р. число міжнародних мігрантів становило 272 млн. осіб, що на 14 млн. перевищує данні за 2017 р. Жінки склали 48 % від загального числа мігрантів, близько 38 млн. – діти, 4,4 млн. – міжнародні студенти та 164 млн. – трудові мігранти. При цьому, 75 % мігрантів – люди працездатного віку. Майже 31 % всіх мігрантів проживають у Азії, 30 % - у Європі, 26 % - у Північній та Південній Америці, 10 % - у Африці та 3 % - у Океанії» [12]. Такі обсяги міжнародної міграції обумовлюють її статус як одного із визначальних чинників внутрішньодержавних устроїв та світового соціально-економічного устрою в цілому, що пояснює необхідність усестороннього дослідження явища «міжнародна міграція».

Поняття «міжнародна міграція», на думку МОМ, представляє собою переміщення осіб з місця їх звичайного проживання через міжнародний кордон до країни, громадянами якої вони не є [13]. З точки зору Фонду народонаселення ООН, міжнародна міграція являє собою перетин кордонів мігрантами у пошуку кращих економічних та соціальних умов [14].

Спеціальна установа Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) розглядає міжнародну міграцію як перетин кордону політичної чи адміністративної одиниці на певний період часу [15]. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) трактує міжнародну міграцію як довгострокове переміщення людей до певних країн та виїзд із них [16]. Вітчизняний науковець, Буторіна О.В. трактує міжнародну міграцію як рух населення через державні кордони [17, с. 259].

Кислиця О.В. визначає поняття «міжнародна міграція населення» як «процес руху (переміщення) населення між країнами різних типів незалежно від характеру та цілей» [18, с. 33]. На думку Палінчака М.М. та Дроздовського Я.П., міжнародна міграція – це «зміна постійного місця проживання людей з причин економічного, кліматичного, політичного, військового характеру» [19, с. 44].

Юськів Б.М. вважає, що «міграція – це не просто переміщення через кордони, що відбувається у «порожньому» просторі, це перехід від одного соціально-економічного середовища до інших» [20, с. 98]. Міжнародну міграцію, як «переміщення населення у межах світового господарства, у пошуках роботи та кращих умов життя відповідно до економічних законів», розглядає Савіцька О.П. [21, с. 296].

Узагальнюючи визначення, надані міжнародними організаціями та українськими науковцями, доцільним є зробити висновок, що головним аспектом міжнародної міграції є факт перетину кордону за умови зміни місця проживання суб'єкта на певний час, або на постійні основи.

Міжнародна міграція складається з міграційних пар, тобто «комбінацій країни походження та країни призначення мігрантів, між якими сформувався

міграційний коридор із специфічними кількісними та структурними параметрами, які характеризуються особливим інституційним, соціально-демографічним, фінансово-економічним, етнічно-культурним середовищем міграційних процесів» [22, с. 65]. Суб'єктами міжнародних міграційних потоків є мігранти, тобто «особи, які відповідно до своїх особистих мотивів виїжджають з однієї країни та прибувають до іншої для проживання у ній» [23, с. 14]. Напрямки руху суб'єктів визначають основні види міжнародної міграції, до яких належать:

1) еміграція – «добровільна або вимушена зміна місця проживання людей, а саме – виїзд за межі своєї країни та переселення за кордон» [10, с. 164] та рееміграція – повернення емігрантів на батьківщину;

2) імміграція – «процес, відповідно до якого іноземці приїжджають у країну, з метою подальшого в ній поселення та проживання» [23, с. 11] та реімміграція – «зворотний відтік з країни фізичних осіб, які прибули туди в результаті імміграції» [7, с. 36].

3) транзитна міграція – «територіальний рух людей через кордони однієї чи кількох держав, тимчасове проживання на території цих держав з метою переміщення в країну кінцевого призначення» [24].

Окрім зазначених видів міжнародної міграції, доцільно сформулювати також її класифікацію за 4 основними критеріями (рисунок 1.1):

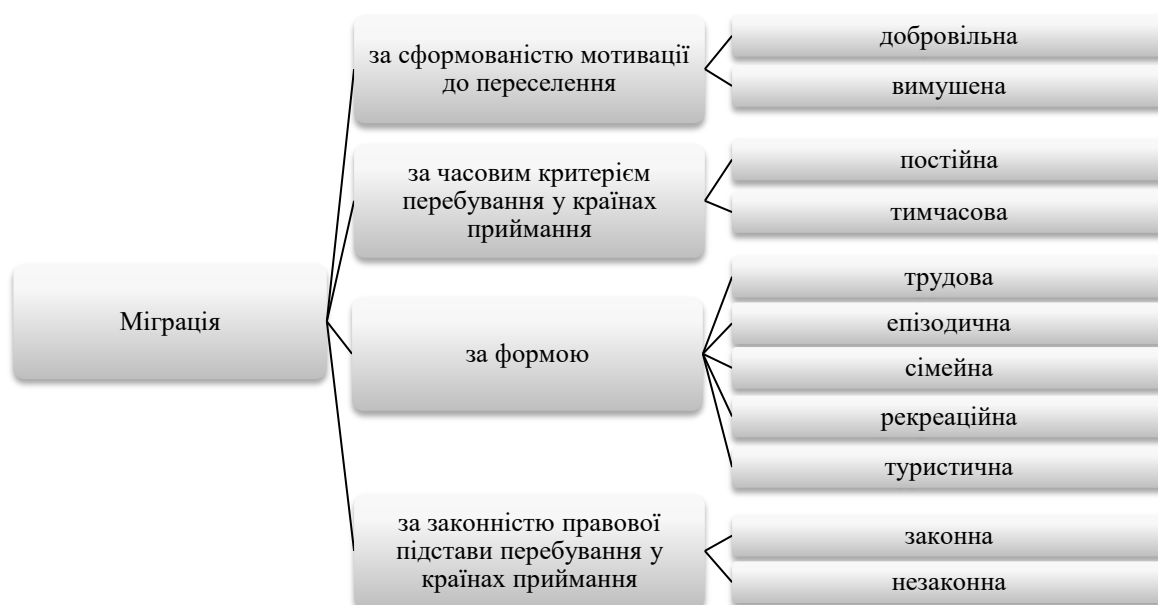

Рисунок 1.1 – Класифікація міжнародної міграції

Джерело: складено автором на основі [7, с.33-35; 11, с. 132]

Сутність добровільної міграції полягає у «переміщенні фізичних осіб з метою добровільної зміни місця проживання, що супроводжується перетином державного кордону», в той час як вимушена міграція здійснюється з причин «екологічного, техногенного та іншого надзвичайного характеру, або здійснення щодо даної особи, або членів її сім'ї насилля чи переслідування в

будь-якій формі» [7, с. 33]. Вимушена міграція передбачає наявність особливих типів міграційного статусу осіб, які переїжджають:

1) особи, що шукають притулку – «претенденти на отримання статусу біженця, тобто громадяни інших держав, або особи без громадянства, які будучи вимушеними переселитись з місця свого постійного проживання, подали прохання про отримання статусу біженця в країні імміграції, але ще не отримали його» [11, с. 133];

2) особи, що мають тимчасовий статус біженця – «особи, яким державні органи країни імміграції надали тимчасовий захист і права на певний період, ідентичні правам біженців» [11, с. 134];

3) біженці – «громадяни інших держав, або особи без громадянства, які змушені були мігрувати з причин, досить вагомих для державних органів країни в'їзду, аби надати їм необхідний захист, право проживання і працевлаштування на необмежений термін» [11, с. 134].

Постійна міграція характеризується тривалістю у часі й просторі, на відміну від тимчасової, яка передбачає повернення до місця проживання та має обмеження у часі. Перетинання кордону на законних підставах, тобто за наявності чинної в'їзної візи на певний термін означає законний вид міграції, а її відсутність чи застарілість, перетинання державного кордону поза пунктами пропуску або з уникненням прикордонного контролю тощо - незаконний вид міграції.

Найчисленнішою ознакою класифікації міжнародної міграції є її форма, зокрема до епізодичної міжнародної міграції відносяться «транскордонні переміщення фізичних осіб з метою виконання трудових функцій, які не є регулярними у часі, просторі та напрямках руху» [5, с. 42]. Сімейна міграція передбачає «переміщення фізичних осіб із перетинанням державного кордону, що має головним чином моральний та/або етичний характер і пов'язаний безпосередньо зі з'єднанням сімей» [7, с. 34].

Рекреаційна та туристична міграція в цілому є подібними. Проте, до першої належать «переміщення мігрантів, які пов'язані із стажуванням, науково-дослідною роботою, обміном досвідом» тощо, чого не можна сказати про туристичну міграцію, яка здебільшого характеризується відпочинком, обміном туристичними групами тощо [7, с. 35].

Окремої уваги заслуговує трудова міграція, яка є найрозповсюдженішою у світі. Під міжнародною трудовою міграцією (МТМ) слід розуміти «добровільні переміщення працездатного населення з однієї країни в іншу з метою пошуку роботи і реалізації відповідних інтересів у іншій країні. Визначальною ознакою МТМ є вступ мігранта у трудові відносини за кордоном у пошуках більш високої заробітної плати і кращих умов життя, строк дії яких можуть досягати декількох років та передбачає повернення мігранта на батьківщину» [25, с. 505]. Міжнародна організація праці (МОП) поділяє трудових мігрантів на:

1) сезонних робітників (людей, які приїжджають до обраної країни в залежності від пори року та домовленості про виконання роботи);

2) працюючих мігрантів за контрактом (напівкваліфікованих чи некваліфікованих робітників, які перебувають у країні певний період часу);

3) висококваліфікованих працюючих спеціалістів (робітників транснаціональних корпорацій та спільних підприємств, які за характером діяльності переїзять від країни до країни);

4) нелегальних трудових мігрантів тощо.

Масова трудова міграція окремих категорій населення обумовлює необхідність використання спеціальної термінології: «витік талантів (міграція артистів, співаків, акторів, кінорежисерів та інших творчих особистостей); витік мізків (виїзд за кордон освіченого, висококваліфікованого населення); витік м'язів (еміграція кращих спортсменів країни)» [25, с. 505] тощо.

Така різноманітність видів міжнародної міграції передбачає виконання нею декількох видів функцій. Перш за все, міграція виконує функцію розвитку населення – «сприяє змінам соціально-психологічних характеристик людей, розширенню світогляду, накопиченню знань про різні сфери життя, обміну трудовими навичками і виробничим досвідом, розвитку особистості, інтеграції національних культур тощо. Селективна функція передбачає диференціацію населення країн шляхом поділу міграційного потоку на осіб різної статі, віку, рівня освіти, професійної приналежності» [5, с. 44] тощо.

Економічна ж функція міграції полягає здебільшого в забезпеченні «кількісної та якісної відповідності між попитом і пропозицією робочої сили у різних регіонах та країнах» [5, с. 44]. Дане явище обумовлюється тим, що з економічної точки зору мігрант у першу чергу розглядається з позиції працездатності та платоспроможності, чого не передбачає соціальна функція міграції. До найважливіших аспектів соціальної функції належить задоволення індивідуальних і соціально-групових потреб (безпека, соціальний статус тощо).

Визначальним критерієм, який дозволяє виділити міграцію за формами є мотивація, яка являє собою «причину, що спонукає економічного суб'єкта до діяльності для досягнення певної мети (у даному випадку – зміни місця проживання на іншу країну), наявність інтересу до цієї діяльності й способів її реалізації» [9, с. 20]. Основні мотиви міжнародних мігрантів можливо поділити на шість основних груп, які представлено за допомогою рисунка 1.2:

Рисунок 1.2 – Основні мотиви міжнародних мігрантів

Джерело: [9, с. 20; 22, с. 117-125]

Окрім того, міграційний процес, під яким розуміють «сукупність подій, соціальних взаємодій, пов'язаних з територіальним переміщенням населення, (тобто низка фактів прибуття, вибуття чи переселення)» [26, с. 11] - передбачає проходження мігрантів через три основні етапи міграції, які представлено на рисунку 1.3:

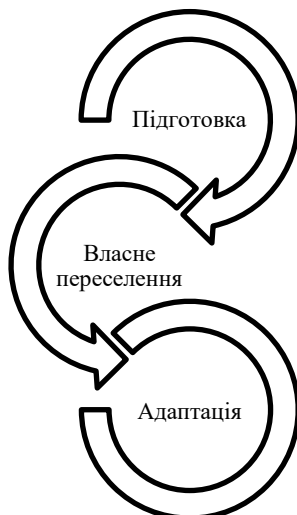

Рисунок 1.3 – Головні етапи процесу міжнародної міграції населення

Таким чином, початковою стадією, яку проходить потенційний мігрант є підготовка до еміграції з рідної країни. На даному етапі здійснюється прийняття рішення про зміну місця проживання, підготовка необхідної документації, звільнення з постійного місця роботи, пакування речей тощо. Наступна стадія – переселення – з економічної точки зору є основним етапом міграційного процесу, адже його головне завдання полягає безпосередньо «у реалізації переміщення осіб до обраної території проживання на визначений період часу та набуття ними статусу мігрантів (за часовим періодом дана стадія є найкоротшою)» [8, с. 99].

Завершальним етапом даного процесу є адаптація, яка уособлює пристосування іммігранта до нових умов життя: культурних традицій, часових, кліматичних, мовних особливостей, побуту тощо. Спрощенню процесу адаптації сприяє зокрема наявність у різних країнах діаспор, в рамках яких представники певних країн-донорів об'єднуються на території країн-реципієнтів з метою: колективного пристосування до нового середовища у країні майбутнього довгострокового проживання в рамках міграційного процесу із збереженням етнокультурного зв'язку із батьківщиною. Такі діаспори носять також статус національно-культурних меншин.

Причинами нарощення обсягів міжнародної міграції у світі є численні передумови та фактори, які безпосередньо пов'язані з різними сферами економіки, демографічного та інфраструктурного стану держав, а також політичного, соціального та культурного життя населення тієї чи іншої країни. Головні з них (зокрема ті, які набули глобальних масштабів), графічно зображено за допомогою рисунка 1.4:

Передумови	Фактори
<p>Інституційні</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток міжнародних організацій та системи міжнародного права; - гармонізація інституціональних систем країн; - удосконалення систем міждержавних відносин. 	<p>Економічні</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток міжнародного поділу праці; - лібералізація торгівлі та рух факторів виробництва; - поглиблення економічної інтеграції; - структурні перетворення світової економіки.
<p>Інфраструктурні</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток інфраструктури транспорту та зв'язку; - розвиток системи міжнародних грошових переказів; - розвиток систем інформування. 	<p>Демографічні</p> <ul style="list-style-type: none"> - зростання чисельності населення у світі; - регіональні і міжнародні дисбаланси у чисельності населення; - старіння населення.
<p>Цивілізаційні</p> <ul style="list-style-type: none"> - активізація діалогу культур; - розповсюдження змішаних культур та релігій; - трансформація суспільних інститутів. 	<p>Природні</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміни кліматичних умов; - природні катаклізми; - погіршення стану довкілля.
<p>Функціонально-мережеві</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток міжнародних компаній; - поява глобальних соціальних мереж, зокрема міграційних. 	<p>Соціальні</p> <ul style="list-style-type: none"> - загострення глобальних соціальних проблем; - поглиблення соціальної інтеграції.
	<p>Політичні</p> <ul style="list-style-type: none"> - посилення політичних протиріч, військових конфліктів; - політична нестабільність у регіонах.
	<p>Інформаційні</p> <ul style="list-style-type: none"> - розповсюдження і покращення якості інформації; - розвиток глобальних інформаційних мереж.

Рисунок 1.4 – Передумови та фактори розповсюдження міжнародної міграції

Джерело: складено автором на основі [21, с. 296; 27, с. 28]

Окрім позитивних результатів міграційного процесу, задля яких і приймається першочергове рішення про еміграцію, мігранти також йдуть на певні ризики, які можливо поділити на групи:

- 1) «економічні ризики – втрата платоспроможності, низька заробітна плата, високі податкові та кредитні зобов'язання і так далі;
- 2) ризики зайнятості – незадовільні умови праці, невідповідність очікуванім трудовим обов'язкам, втрата місця роботи тощо;
- 3) соціально-психологічні ризики – соціальна ізоляція у новій спільноті, мовний бар'єр, погіршення стосунків із родичами на батьківщині тощо;
- 4) ризики порушення прав людини – прояви неповаги до особи-мігранта, випадки торгівлі людьми» [5, с. 48] та інші.

Окрім цього, позитивні та негативні наслідки міжнародної міграції (які здебільшого пов'язані із трудовою формою міграції) несуть обидві сторони міграційного процесу – приймаючі країни та країни-реципієнти. Основні види наслідків представлені на рисунку 1.5:

 <p>Для приймаючої країни:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) збільшення сегмента робочої сили, обсягів виробництва; 2) надходження інтелектуального капіталу в економіку; 3) прискорення економічного зростання країни; 4) скорочення витрат на підготовку фахівців, економія за рахунок нижчої оплати праці іммігрантів. <p>Для країни походження:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) послаблення напруги на місцевому ринку праці; 2) зниження рівня безробіття; 3) приплив грошових коштів за рахунок трансфертів мігрантів; 4) інвестиції потенційних мігрантів у освіту. 	 <p>Для приймаючої країни:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) зростання конкуренції на ринку трудових ресурсів; 2) відтік національної валюти; 3) збільшення бюджетного навантаження через необхідність соціального захисту мігрантів; 4) зростання ризиків етнічних конфліктів, дискримінації, що збільшує соціальну напругу. <p>Для країни походження:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) вплив кваліфікованих кадрів; 2) зменшення чисельності населення, старіння населення; 3) зниження попиту на внутрішньому ринку, зниження пропозиції, зниження ВВП; 4) зростання інфляції у разі надмірної кількості трансфертів.
---	--

Рисунок 1.5 – Переваги та недоліки міжнародної міграції для країн-донорів та реципієнтів

Джерело: складено автором на основі [28, 29 с. 34]

Напрямки та цілі розвитку міграції визначають уряди кожної країни самостійно в рамках державної міграційної політики, що являє собою «цілеспрямовану діяльність органів державної влади щодо регулювання міграційних й інтеграційних процесів, а також пов'язаних з ними чинників з метою оптимізації міграційної активності населення з позицій національних пріоритетів» [26, с. 12]. Міграційна політика складається із трьох основних елементів: еміграційного, імміграційного та інтеграційного, в межах яких формулюють окремі цілі, формують інструменти та основні моделі.

Так, в рамках імміграційної політики головною метою зазвичай є «захист внутрішнього середовища держави від неконтрольованого припливу іноземних людських ресурсів та сприяння контролюваному» [22, с. 308]. Головними інструментами імміграційної політики є «встановлення якісних вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня людських ресурсів, встановлення обмежень фінансового характеру, щодо часу перебування на території країни, щодо працевлаштування на території країни (квотування кількості іммігрантів, перелік дозволених для в'їзду професій, визначення характеру трудового контракту), система санкцій за порушення імміграційного законодавства» [22, с. 308-309]. Відповідно до вказаних інструментів існує три види політики: «що базується на обмеженні перебування іммігрантів у країні (за кількістю та термінами); що допускає проживання без певного терміну з правом в'їзду

членів сім'ї; що дозволяє постійне проживання іммігрантів і передбачає право на отримання громадянства» [22, с. 309].

Еміграційний елемент міграційної політики передбачає реалізацію головної мети: «захист держави від неконтрольованого відтоку національних людських ресурсів та сприяння контролюваному» [22, с. 309]. Реалізація цієї мети можлива із використанням двох типів інструментів: прямих та непрямих. До перших належать: «вимоги до суб'єктів трудової міграції (зокрема, фірм-посередників, безпосередньо мігрантів); структурна політика (обмеження видачі закордонних паспортів, заборона на виїзд окремих категорій працівників та введення еміграційних квот, встановлення термінів обов'язкової роботи в країні після завершення освіти за державний рахунок)» [22, с. 309]. Такі заходи націлені на регулювання обсягів і структури еміграційних потоків.

Непрямі методи еміграційного елементу міграційної політики спрямовані на створення сприятливого еміграційного клімату: «валютна і банківська політика стимулювання грошових переказів з-за кордону; митна політика, що передбачає митні пільги для віддалених трудящих-емігрантів; спеціальні еміграційні програми» [22, с. 309]. Відповідно до вказаних інструментів виділяють декілька моделей еміграційного елементу міграційної політики: «модель використання еміграції в цілях забезпечення грошовими ресурсами економіку країни; модель захисту прав трудящих-емігрантів; модель одночасного захисту державних інтересів і свобод працюючих мігрантів; модель взаємного захисту інтересів країн походження та країн призначення людських ресурсів» [22, с. 309].

Інтеграційний елемент міграційної політики логічно включає в себе два види моделей: інтеграція емігрантів та інтеграція іммігрантів. В рамках даних моделей реалізується мета: «сприяння інтеграції іммігрантів у приймаючому суспільстві та сприяння поверненню емігрантів на батьківщину» [22, с. 309]. Головними інструментами реалізації даної мети є: «програми матеріальної компенсації (передбачає надання грошових виплат біженцям та іммігрантам, які є безробітними); програми професійної підготовки в цілях полегшення іммігрантам працевлаштування як у країні адаптації, так і при поверненні на батьківщину; програми економічної допомоги регіонам масової еміграції» [22, с. 309].

Однак, уряди при встановленні міграційної політики повинні враховувати також умови міграційного співробітництва з різними країнами в рамках підписаних міжнародних договорів, участі у міжнародних організаціях, конвенціях тощо. Регулюванням процесів міжнародної міграції на глобальному рівні займається Міжнародна організація міграції (МОМ), яку було засновано у 1951 р. Дана міжурядова установа складається з 173 держав-членів та 8 держав, які мають статус спостерігача. Більше 90 % фінансування МОМ складається із добровільних внесків, а залишок представляє собою адміністративний бюджет, який фінансується за рахунок внесків держав-членів.

Головне завдання МОМ – сприяння гуманізації та упорядкуванню процесів міграції для загального блага. Окрім цього, МОМ працює у багатьох стратегічних напрямках управління міграцією, до основних з яких належать:

- 1) «сприяння міжнародному, регіональному та двосторонньому співробітництву з питань міграції;
- 2) надання підтримки у вирішенні проблем нелегальної міграції;
- 3) здійснення досліджень, збору даних, обміну інформацією щодо міграційних процесів у світі;
- 4) сприяння економічному й соціальному розвитку держав за допомогою реалізації програм на отримання максимальних вигід від міграції;
- 5) здійснення програм по сприянню реінтеграції біженців» [13] тощо.

З метою заохочення міждержавного співробітництва у сфері забезпечення позитивного суспільного розвитку міграції та зменшення її можливого негативного впливу МОМ проводить активний діалог, зокрема за допомогою Глобального форуму з міграції та розвитку (ГФМР), який було створено у 2006 р. ГФМР створений як «механізм неформального діалогу (з обміну досвідом, встановлення партнерських відносин, виявлення наявних проблем) між урядами, партнерами (міжнародними та неурядовими організаціями, представниками приватного сектору)» [30].

Окрім МОМ, питаннями міграції займається також Організація об'єднаних націй (ООН), яка задіяна в міжнародно-правовому регулюванні міграції. Зокрема, «Генеральна Асамблея (ГА) ООН тримає у центрі уваги проблеми розвитку прав мігрантів, трудової міграції, біженців, торгівлі людьми і незаконного ввезення мігрантів. Проекти резолюцій, пов'язаних з міграційними процесами готують комітети (другий – з питань міжнародної міграції та розвитку, третій – з питань міжнародної міграції, прав людини і гуманітарних питань)» [31, с. 125]. Відповідні документи приймаються на засіданнях ГА ООН після обговорення та голосування.

Міжнародна організація праці також не залишається осторонь проблем міграції. По ініціативі МОП було прийнято низку конвенцій, які зобов'язали держави-учасниці дотримуватись принципу недискримінації між громадянами та мігрантами в області трудових відносин. Так, у конвенції МОП «Про працівників-мігрантів» наголошується на необхідності «дотримуватись базових прав людини стосовно всіх працівників мігрантів, боротися із нелегальною міграцією, забезпечити соціальний захист та інші права і свободи нарівні з громадянами країни для представників законної міграції» [32, с. 156]. У рекомендації про працівників-мігрантів гарантується право на участь у заходах активної політики зайнятості, належні умови праці та життя, включаючи заходи з безпеки праці, надання житла, соціальної допомоги, доступу до освіти та охорони здоров'я.

Основу нормативно-правового забезпечення міграційної політики ЄС було сформовано у 1992 р. із підписанням Договору про створення Європейського Союзу (Маастрихтської угоди), де було визначено, що «будь-який громадянин країни-члена є громадянином Союзу та має право вільно пересуватись і обирати місце проживання по всій його території. Політика у сфері притулку, правила перетину зовнішніх кордонів і їх контролю, імміграційна політика були кваліфіковані як такі, що становлять спільний інтерес і мають вирішуватись на міжурядовій основі» [1, с. 130].

Наступним кроком у гармонізації політики європейських держав у сфері міграції було підписання у 1997 р. Амстердамської угоди, спеціальним протоколом до якої було інтегровано Шенгенські домовленості (узгодження візової політики: візи єдиного зразка, спільні критерії до видачі віз, список країн, громадяни яких повинні мати візи для в'їзду тощо), які були прийняті ще у 1995 р. Окрім цього, у 1999 р. відбувся позачерговий саміт ЄС у м. Тампере, в рамках якого для реалізації Амстердамської угоди було розроблено програму «План Темпере», головною сферою якої були імміграційна політика та надання політичного притулку. Прийнята програма передбачала «п'ятирічний план посилення боротьби з нелегальною імміграцією, торгівлею людьми та створення на території ЄС єдиної системи надання політичного притулку. У 2004 р. Європейською Комісією було оголошено успішне виконання Плана Темпере» [1, с. 12].

За допомогою Гаазької програми (до 2008 р. включно) сформульовані такі завдання міграційної політики: «створення єдиної європейської системи притулку; розвиток легальної міграції та боротьби із нелегальним працевлаштуванням; забезпечення інтеграції громадян третіх країн; удосконалення менеджменту міграційних потоків» [1, с. 13]. Стокгольмська програма (до 2013 р. включно) була прийнята у розпал фінансово-економічної кризи та «демонструвала небажання країн ЄС форсувати міграційні процеси – була зосереджена на збереженні вже досягнутих результатів, забезпеченні функціонування ухвалених домовленостей» [1, с. 13].

За період дії даної програми найбільші обсяги фінансування отримували наступні статті бюджету, які безпосередньо пов'язані із міграцією: «солідарність та управління міграційними потоками» і «безпека та захист свободи». Так, у 2009 – 2013 рр. за першою статтею було виділено більше 2 млрд. євро (в середньому 445 млн. євро на рік), за другою – більше 250 млн. євро (в середньому 51 млн. євро на рік). При цьому питома вага фінансування солідарності та управління міграційними потоками у загальних витратах ЄС не перевищувала 0,5 %, а безпеки та захисту свободи – 0,1 %, що представлено у таблиці 1.1 та свідчить про недостатнє виділення коштів на обидві статті у досліджуваному періоді.

Таблиця 1.1 – Обсяги фінансування основних міграційних статей у бюджеті ЄС у 2009 – 2013 рр.

№ з/п	Показник	Роки				
		2009	2010	2011	2012	2013
1	Загальні витрати, млн. євро, у т.ч:	118361,0	122230,7	139394,9	138683,4	148468,9
2	Солідарність та управління міграційними потоками:	405,5	302,6	437,8	475,5	607,8
	- питома вага у загальних витратах, %	0,34	0,25	0,31	0,34	0,41
3	Безпека та захист свободи:	44,7	35,7	41,2	61,4	71,5
	- питома вага у загальних витратах, %	0,04	0,03	0,03	0,04	0,05

Джерело: складено автором на основі [33]

Сучасні тенденції міграційної політики обумовлені ухваленням у 2012 р. «Плану дій ЄС щодо викликів міграції – Стратегічна відповідь» на період 2014-2020 рр. Основні положення документа стосуються «підвищення ролі правоохоронних та силових агенцій ЄС (Агенції з безпеки внутрішніх кордонів - Frontex, Поліцейської служби ЄС - EUROPOL, Загальної європейської системи притулку - EASO), регулювання міграції сезонних працівників і створення Європейської системи нагляду за кордонами (EUROSUR), забезпечення фінансування спільної політики, включаючи створення Фонду притулку, міграції та інтеграції (AMIF) і Фонду внутрішньої безпеки» [34, с. 127].

Питома вага фінансування AMIF у загальному бюджеті ЄС за період 2014-2018 рр. не перевищувала 1 %, в цілому за досліджувані роки було виділено майже 3 млрд. євро, а найбільший обсяг витрат було здійснено ЄС у 2016 р. – понад 1 млрд. євро, що представлено у таблиці 1.2:

Таблиця 1.2 – Обсяги фінансування основних міграційних статей у бюджеті ЄС у 2014 – 2018 рр.

№ з/п	Показник	Роки				
		2014	2015	2016	2017	2018
1	Загальні витрати, млн. євро, у т.ч:	142497,0	145243,2	136416,4	137379,1	156909,7
2	Фонд притулку, міграції та інтеграції, млн. євро	186,0	413,2	1 006,4	631,2	737,9
	- питома вага у загальних витратах, %	0,13	0,28	0,74	0,46	0,47
3	Фонд внутрішньої безпеки	214,4	365,8	480,5	432,8	454,5
	- питома вага у загальних витратах, %	0,15	0,25	0,35	0,32	0,29

Джерело: складено автором на основі [33]

Даний фонд є одним із головних центрів управління міграцією, а основне його завдання полягає у забезпеченні ефективного управління міграційними потоками та сприянні досягненню чотирьох основних цілей: «посилення та розвиток Спільної європейської системи притулку шляхом забезпечення ефективного застосування законодавства у цій сфері; підтримка легальної міграції до держав-членів ЄС відповідно до потреб ринку праці та сприяння ефективній інтеграції громадян третіх країн; посилення стратегії повернення громадян третіх країн для боротьби з нелегальною міграцією; забезпечення принципу солідарності для того, щоб країни-члени ЄС, які найбільше постраждали від активізації міграційних потоків, могли розраховувати на солідарність від інших держав-членів» [35, с. 232].

На фонд внутрішньої безпеки у 2014-2018 рр. було виділено майже 2 млрд. євро (в середньому по 389,6 млн. євро на рік), а питома вага у загальному бюджеті ЄС не перевищувала 0,5 % (див. таблицю 1.2). Головною метою даного фонду є сприяння забезпеченню високого рівня безпеки у ЄС при одночасному полегшенні процедури законних поїздок. Реалізація цієї мети здійснюється шляхом виконання конкретних завдань за двома основними напрямками:

1) «візи – ефективне оформлення шенгенських віз шляхом підтримки спільної візової політики, забезпечення високої якості послуг для претендентів на візу, розв'язання проблеми нелегальної міграції»;

2) кордони – досягнення високого рівня контролю над зовнішніми кордонами, гармонізація заходів управління кордонами всередині Союзу та обміну інформацією між країнами-членами» [36] тощо.

Окрім міжнародних угод та програм дій щодо розвитку міграційної політики, нормативно-правова база ЄС у сфері міграції формується з наступних правових норм, які засновані на регламентах ЄС та директивах Європейського Парламенту і Ради: «норми, що регулюють свободу пересування громадян Євросоюзу; норми, що регулюють пересування робітників та членів їх сімей; норми, що регулюють пересування осіб з третіх держав на території ЄС» [37, с. 269]. Зокрема у 2009-2018 рр. роки було прийнято наступні директиви у сфері міграції:

1) «2009 р. – директива щодо порядку допуску висококваліфікованих мігрантів з третіх країн (шляхом уведення «блакитних карток», тобто особливого виду дозволів на проживання);

2) 2011 р. – директива щодо запровадження єдиного дозволу одночасно на працевлаштування і проживання громадян третіх країн на території ЄС, а також спільного списку прав і свобод, якими вони можуть користуватись;

3) 2014 р. - директива щодо допуску сезонних працівників з третіх країн» [1, с. 142] (необхідність: укладання контракту, де прописані умови праці; надання працівникам належного тимчасового житла; забезпечення трудових і соціальних прав);

4) «2014 р. – директива щодо внутрішньо-корпоративних трансфертів, якою спрощено процедури переведення іноземних працівників транснаціональних компаній до філій, розташованих на території ЄС;

5) 2016 р. – директива про умови в'їзду та проживання громадян з третіх країн з метою досліджень, навчання, стажування, щодо схем обміну учнями та au-pair (людей з-за кордону, які доглядають дітей проживаючи в сім'ях). Зокрема було збільшено можливість для працевлаштування для студентів – до 15 годин на тиждень, надано право залишитись на території ЄС після завершення навчання або контракту на строк 9 місяців з метою пошуку роботи» [1, с. 142-143].

Міграційну політику ЄС сьогодні здійснюють такі політичні наднаціональні інститути як «Європейська комісія, яка розробляє законодавчі пропозиції, Європейський парламент, який з 2005 р. наділений повноваженнями приймати рішення щодо політики у справах біженців, а також Європейська Рада і Рада Міністрів» [38, с. 42].

Узагальнюючи всі аспекти міграційної політики ЄС в рамках нормативно-правової бази є доцільним виділити наступні основні напрямки:

1) «забезпечення ефективного функціонування міграційних процесів через діалог з мігрантами та приймаючими країнами (зокрема, урахування потреб та можливостей окремих країн);

- 2) зниження проявів нелегальної міграції та розробка алгоритму дій щодо повернення нелегальних мігрантів до країни походження;
- 3) запровадження нових підходів відносно сучасних запитів міграційного процесу в прикордонному контролі;
- 4) використання заходів надання притулку різним категоріям мігрантів;
- 5) обмін інформацією між країнами-реципієнтами та країнами-донорами;
- б) забезпечення умов для адаптації мігрантів до реалій середовища приймаючих країн» [39, с. 93].

ЄС є одним із основних центрів тяжіння міграційних потоків, що пояснюється диверсифікацією економічної та політичної стабільності в межах даного об'єднання та у порівнянні з іншими регіонами. Для всеосяжного аналізу тенденцій, причин та наслідків міграційних процесів у ЄС необхідно розглянути динаміку ключових показників міграції, зокрема абсолютних обсягів міграційних потоків на даній території (кількість емігрантів та іммігрантів). Окремим показником, який дає уявлення про масштаб обсягів міграції у країні чи регіоні є міграційний оборот (валова міграція), який розраховується як добуток обсягу еміграції та імміграції.

Проте, найважливішим показником вважається чиста міграція (сальдо), яка розраховується шляхом віднімання кількості емігрантів від іммігрантів. Позитивну чисту міграцію називають міграційним приростом, або чистою імміграцією, яка в помірних обсягах є позитивним явищем. Негативну чисту міграцію називають міграційним спадом, або чистою еміграцією, яка зазвичай є індикатором економічних, політичних, соціальних чи інших проблем у досліджуваній країні [40, с. 27].

Абсолютні показники за інтеграційним угрупованням в цілому, не дозволяють отримати повної картини міграційних потоків ЄС з причин диверсифікації мігрантів за статевою, віковою структурою, а також країновою приналежністю. Тому обсяги еміграції та імміграції досліджуються за відповідними структурами у період 2009-2018 рр. Слід зазначити, що Велика Британія, яка у 2020 р. вийшла із складу ЄС, у досліджуваних роках була активним членом об'єднання із одними з найбільших обсягів міграції, саме тому вона не виключається з дослідження динаміки міграційних потоків ЄС.

Абсолютних величин при вимірюванні міжнародної міграції, особливо при порівнянні характеру міграційних потоків різних країн чи регіонів, може не вистачати. У такому випадку застосовуються відносні показники, зокрема, відсоткова динаміка загально-економічних та міграційних показників, частка тієї чи іншої країни у загальному обсязі відповідного показника за досліджуваним інтеграційним об'єднанням та за чисельністю населення у досліджуваних країнах.

Динаміку обсягів міграції ЄС за різними напрямками у 2009-2018 рр. представлено на рисунку 1.6. Зображена динаміка свідчить про значне і стабільне переважання імміграції над еміграцією, зростання обидвох показників протягом періоду, зростання обсягів міграційного обороту та сальдо. Так, найбільшого рівня імміграція досягла у 2015 р. (4,7 млн. осіб), а еміграція – у 2017 р., коли перевищила позначку 3 млн. осіб. Чиста міграція

(міграційне сальдо) досягла своєї максимальної позначки також у 2015 р. (1,9 млн. осіб) й при цьому зроста майже у тричі порівняно із найнижчим обсягом у 2013 р. (0,6 млн. осіб).

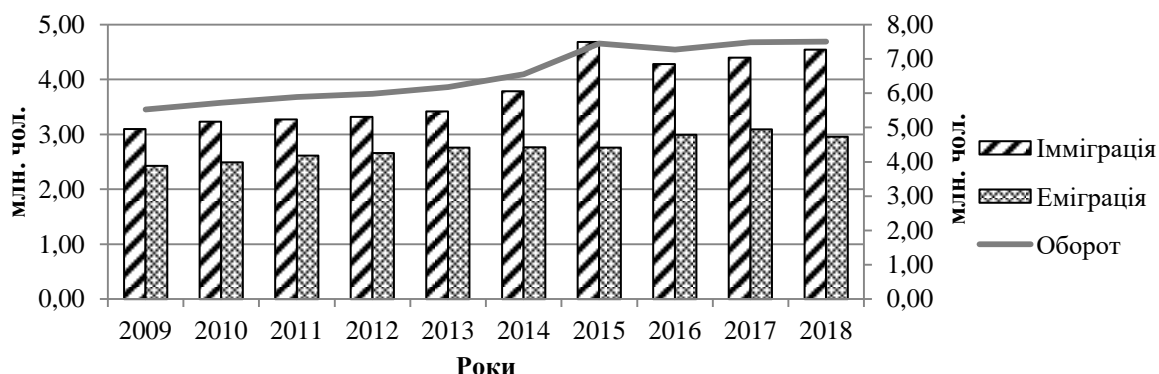

Рисунок 1.6 – Динаміка обсягів міграції ЄС у 2009-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці А

Такий стан обсягів міграції обумовлений Європейською міграційною кризою 2015 р., коли «економічна та політична нестабільність у Африці та на Близькому Сході спричинила появу великої кількості біженців та нелегальних мігрантів у ЄС» [41, с. 308]. Дана криза носила комплексний характер:

- 1) по-перше, «це криза гуманітарна, адже відзначилась загибеллю великої кількості людей, які намагались нелегально дістати берегів ЄС морем;
- 2) по-друге, криза управління кордонами та надання притулку;
- 3) по-третє, криза солідарності, яка передбачала необхідність знаходження спільного для ЄС рішення щодо врегулювання проблеми біженців» [42, с. 335].

За даними ООН, країнами, з яких походила більша частина шукачів притулку були: «Сирія (41 %), Афганістан (27 %), Ірак (16%), Сомалі, Південний Судан, Демократична Республіка Конго, Центральноафриканська Республіка, М'янма» [43]. Головними цілями управління міграцією за таких умов стали: зупинення міграційних потоків, захист зовнішніх кордонів ЄС, зниження нелегальної міграції та захист цілісної зони Шенгену. В рамках цих цілей передбачались наступні кроки:

- 1) підготовка та реалізація конкретних планів реадмісії мігрантів;
- 2) гуманітарна допомога біженцям із Сирії та сусідніх із нею країн;
- 3) узгодження дій з метою перекриття західно-балканського маршруту нелегальної міграції;
- 4) відновлення нормального функціонування Шенгенської зони за умови підтримки країн-членів, що знаходились у складній ситуації в результаті міграційної кризи [44, с. 10].

Пріоритетом було встановлено повну та швидку реалізацію Плану дії ЄС-Туреччина щодо перекриття міграційних потоків та протидії контрабанді людей:

1) відіслати за рахунок ЄС усіх мігрантів, що прибули із Туреччини до Греції нелегально та забрати за кожну відіслану особу одного легального претендента;

2) прискорити виконання «дорожньої карти» просування Туреччини до безвізового режиму ЄС та активізувати співробітництво щодо інтеграції даної країни;

3) надати додаткове фінансування для утримання в країні сирійських біженців і співробітництво з Туреччиною з метою покращення гуманітарної ситуації в Сирії [45, с. 38].

Окрім цього, тенденції міграційних потоків ЄС за період 2009-2018 рр. формувались за умов нестабільності як загального обсягу ВВП, так і ВВП на душу населення. Зокрема, у 2009-2014 рр. спостерігались періоди зростання та зменшення показників й тільки після різкого спаду у 2015 р. (рік найбільшого обсягу імміграції) на 2 млрд. дол., розпочалась тенденція стабільного нарощення ВВП (за період 2015-2018 рр. ВВП збільшився на 17,6%). Така динаміка обсягів ВВП супроводжувалась зростанням рівня інфляції у цінах споживача у 2009-2011 рр., її зменшенням упродовж 2012-2015 рр. та поверненням до тенденції зростання у 2015-2018 рр. (на 1,5 %). (див. таблицю Б).

Мали місце також різноспрямовані напрямки руху рівня зайнятості та безробіття. У період 2009-2013 рр. спостерігається стабільний спад (в цілому на 0,9 %) рівня зайнятості та відповідне зростання (в цілому на 2,2 %) рівня безробіття. Починаючи із 2013 р. розпочинається позитивна тенденція зростання зайнятості населення до позначки 53,3 % у 2018 р., що супроводжувалось і інтенсифікацією міграційних потоків, а також загальної чисельності населення – на 4,3 млн. осіб за період 2013-2018 рр. (див. таблицю Б). Причиною цього послуговували заходи стимулювання стабільного розвитку виробництва, зайнятості та конкурентоспроможності. У розрізі зайнятості дії були спрямовані на:

1) посилення податкових та інших стимулів для створення робочих місць, у тому числі для іммігрантів;

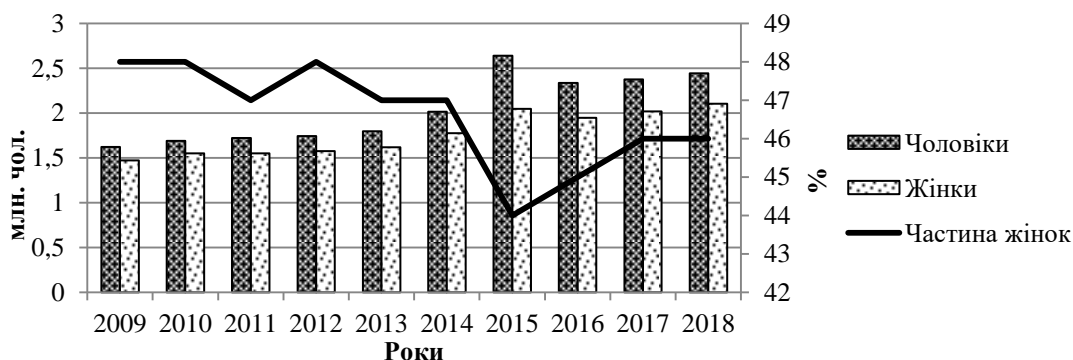
2) продовження трудового життя, нарощення заходів з трудової активізації, модернізація системи освіти та професійної підготовки;

3) забезпечення відповідності зміни вартості робочої сили підвищенню її продуктивності;

4) подолання кваліфікаційних невідповідностей, а також підвищення трудової мобільності [46, с. 10].

Диверсифікація міграційних потоків ЄС у 2009-2018 рр. відбувається у першу чергу за статевою ознакою, що графічно представлено на рисунках 1.7 та 1.8. Так, за досліджуваний період у імміграційному потоці ЄС спостерігається тенденція перевищення в абсолютному обсязі чоловіків над обсягом жінок що в'їжджають до ЄС. Частина жінок від загальної кількості іммігрантів за досліджуваний період у цілому зменшувалась та коливалась у діапазоні 44-48%, із невеликим зростанням у 2012 р. та 2016-2017 рр.

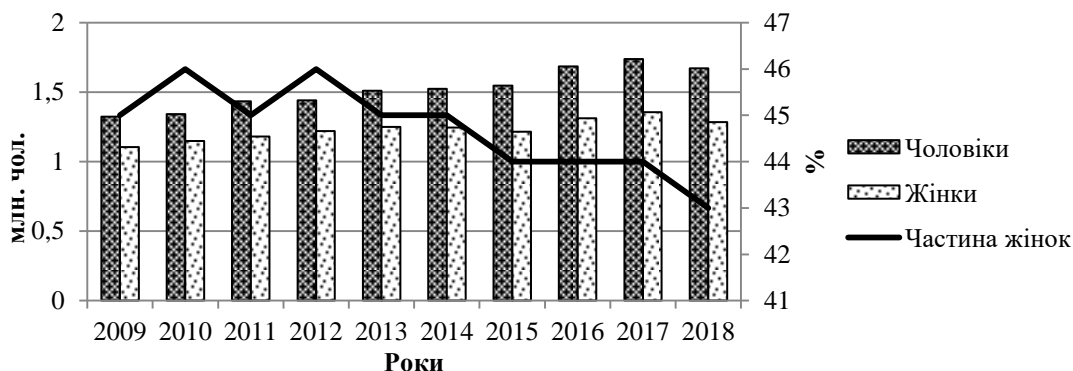
Такий гендерний поділ може пояснюватись нерівністю всередині ЄС, адже «станом на 2016 р. різниця у заробітній платні жінок та чоловіків в середньому по ЄС складає 16,1 % (від 5 % у Словенії та на Мальті до 20 % у Естонії, Австрії, Чехії, Німеччині). Розрив можливо пояснити як індивідуальними особливостями (наприклад, досвідом роботи чи рівнем освіти), так і професійною сегрегацією (чоловіки переважають у професіях із більш високим заробітком). Окрім того, у 2014 р. близько 20 % жінок у віці 25-49 років працювали неповний робочий день, у той час як частка чоловіків аналогічного віку, які працювали за таким графіком складала лише 8,2 %» [47, с. 27]. При цьому, у ЄС створюються сприятливі умови для імміграції жінок – «у 2016 р. було прийнято резолюцію, яка вимагала пристосування політики надання притулку до гендерної специфіки, зокрема в області безпеки жінок (окреме розміщення та побутові умови за гендерним поділом, соціальний захист тощо)» [48, с. 18].

Рисунки 1.7 – Динаміка обсягів імміграції до ЄС за статевою ознакою у період 2009 – 2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці А

Аналогічна ситуація спостерігається і за статевим поділом емігрантів ЄС, який також характеризується переважанням кількості чоловіків та зменшення частини жінок у загальній кількості емігрантів з ЄС (із коливаннями у межах 43-46 %).

Рисунки 1.8 – Динаміка обсягів еміграції з ЄС за статевою ознакою у період 2009-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці А

Окрім статевої ознаки міграційні потоки у ЄС значно різняться за віком мігрантів, який поділяється на три групи: 0-14 років, 15-65 років та старші за 65 років. Динаміку обсягів імміграції у ЄС за даною ознакою представлено графічно за допомогою рисунка 1.9:

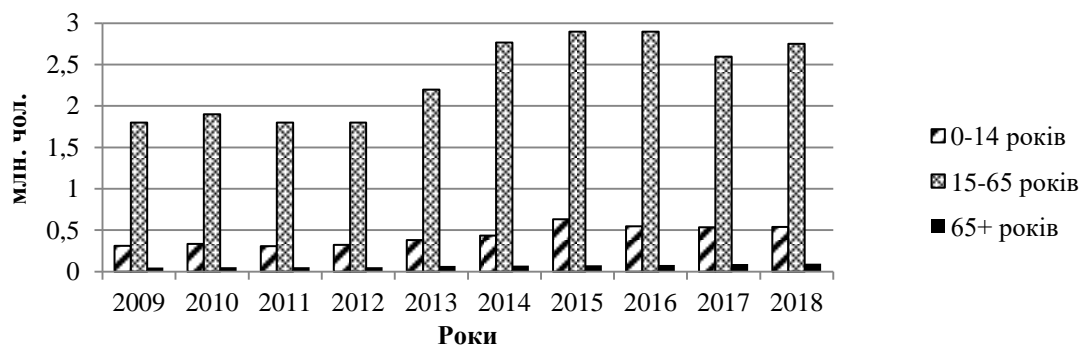

Рисунок 1.9 – Динаміка обсягів імміграції до ЄС за віковою ознакою у період 2009-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці А

У структурі мігрантів стабільно переважали іммігранти віком від 15 до 65 років, обсяг яких помірно збільшувався із невеликими коливаннями у 2011-2012 рр. та 2017 р. Із цього можливо зробити висновок, що в'їжджають до ЄС переважно особи працездатного віку. Найменша кількість іммігрантів складалась із осіб віком старше 65 років, тобто населення похилого віку.

Причиною міграції працездатного населення до ЄС у першу чергу виступає його незадоволеність умовами праці та рівнями її оплати, рівнями соціального захисту, політичної стабільності у країнах походження (зокрема у країнах Сходу та Африки). Однією із причин активної імміграції молоді з інших країн є прийняття у 2014 р. законопроекту, який «спрощує в'їзд та перебування кваліфікованої молоді (учених, аспірантів, студентів тощо). Даним документом передбачалось надання мігрантам даної групи (а також членам їх сімей) строку 18 місяців на пошук роботи після завершення освіти чи наукового стажування» [49, с. 11]. Окрім того, існує «програма боротьби з безробіттям молоді (Youth Employment Package), яка сприяє створенню додаткових робочих місць та додаткової освіти для випускників шкіл і безробітних у віці до 25 років» [50, с. 15], що суттєво покращувало міграційне середовище для працездатного населення.

Слід також зазначити, що «період від 25 до 54 років є основним працездатним віком та вважається найбільш репрезентативним для аналізу положення мігрантів, адже у такому віці зводяться до мінімуму наслідки міграції неекономічного характеру (отримання освіти, професійних навичок чи достроковий вихід на пенсію)» [51, с. 37].

Динаміку обсягу еміграції з ЄС за віковою ознакою представлено графічно за допомогою рисунка 1.10. Аналіз динаміки обсягів еміграції з ЄС за віковою ознакою дозволяє стверджувати, що ситуація є подібною до структури іммігрантів – стабільно переважають мігранти працездатного віку та найменше виїжджають особи старші за 65 років. Проте, за усіма віковими групами тут

спостерігається періодична стагнація обсягів, або стабільне зростання. Також, при порівнянні обсягів структури міграції різних напрямків з урахуванням вікової приналежності, як і у загальному обсязі міграційних потоків, має місце переважання імміграції над еміграцією.

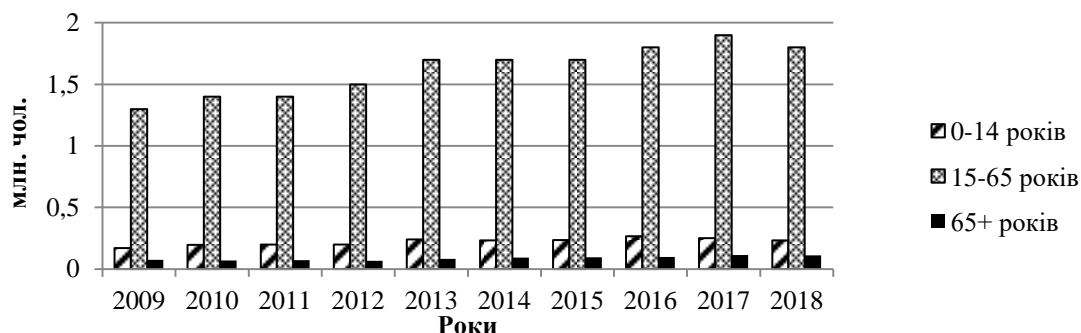

Рисунок 1.10 – Динаміка обсягів еміграції з ЄС за віковою ознакою у період 2009-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці А

Диференціація обсягів міграційних потоків у ЄС відбувається також за країною приналежності. За період 2009-2018 рр. абсолютним лідером за кількістю міграції була Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), до якої за досліджувані роки приїхало більше 7 млн. мігрантів, а виїхало – більше 3 млн. За 10 років обсяги імміграції та еміграції зросли на 547 тис. осіб та 253 тис. осіб відповідно. У 2015 р. спостерігався рекордна кількість мігрантів, які в'їхали на територію ФРН (33,5 % від усього обсягу імміграції до ЄС, та 1,9 % від чисельності населення країни), після чого розпочалась тенденція зростання еміграції до позначки 18,3 % від усього обсягу еміграції з ЄС у 2018 р. та 0,7 % від чисельності населення в Німеччині (див. таблиці Б, В.1, В.2).

Дані процеси відбувались за умов великої сукупної чисельності населення, яка упродовж періоду в середньому складала 81 млн. осіб, обсягу ВВП, який за досліджуваний період зріс на 600 млрд. дол. та ВВП на душу населення, який перевищував відповідний показник по ЄС та складав в середньому 44 тис. дол. За рівнем зайнятості населення дана країна також перевищувала середній показник по ЄС та досягла у 2018 р. позначки 59,2 %, тоді як рівень безробіття навпаки був меншим та склав у 2018 р. 3,4 %. Рівень інфляції у країні за досліджуваний період зріс на 1,5 % (див. таблицю Б), а рівень оплати праці був одним із найвищих у ЄС - станом на 2019 р. досягав 35,6 євро за годину [52], що є головною причиною імміграції до країни.

Окрім того, причиною нормальної імміграції (до 350 тис. осіб на рік) у країну є «залучення державою в рамках міждержавних домовленостей (з Польщею, Чехією, Словаччиною, Угорщиною, Словенією, Литвою, Латвією, Естонією) сезонних іноземних працівників для сфер будівництва, сільського господарства, туристичного обслуговування» [1, с. 196]. Результатом надмірного напливу іммігрантів у період міграційної кризи є зміна пріоритетів державної міграційної політики у напрямку підвищення керованості міграційних потоків:

1) «посилення боротьби з будь-якими видами порушення міграційного законодавства;

2) підвищення вимог до кваліфікації та матеріальної забезпеченості мігрантів, а також скорочення соціальних виплат іммігрантам задля зниження привабливості в'їзду;

3) запобігання соціальної дезінтеграції за рахунок підвищення вимог до знання мови, історії та політичного устрою ФРН» [53, с. 96].

Другою у рейтингу за кількістю мігрантів була Велика Британія. У відсотковому співвідношенні обсяги міграції даної країни в обох напрямках за 2009-2018 рр. не падали нижче 10 % від загальних обсягів імміграції та еміграції ЄС, а також характеризувались позитивним міграційним сальдо упродовж періоду. У абсолютних показниках міграційні потоки країни кардинально не змінювались, проте з точки зору частки імміграції та еміграції відбулись зменшення на 5 % та 3,5 % відповідно (див. таблиці В.1, В.2).

У відношенні до чисельності населення (яка у даній країні зросла за досліджуваний період майже на 4 млн. осіб та склала у 2018 р. 66,5 млн. осіб) імміграція не перевищувала 1 %, а еміграція коливалась у межах 0,5-0,6 %. Обсяг ВВП у Великій Британії був нестабільним, проте у порівнянні з 2009 р. зріс на 400 млн. дол., а ВВП на душу населення станом на 2018 р. був меншим за аналогічний показник у Німеччині та склав 43 тис. дол. Рівень зайнятості є одним із найвищих у ЄС (60,6 % у 2018 р.) та характеризується зростанням протягом періоду на 3 %, у той час як рівень безробіття – зменшенням на 3,5 %. Інфляція у цінах споживача була нестабільною, із найвищим значенням у 2011 р. (3,9 %) та найнижчим у 2015 р. (0,4 %), проте у порівнянні з 2009 р. зросла лише на 0,3 % (див. таблицю Б). Рівень оплати праці у 2019 р. складав 27,4 євро на годину [52].

У 2015 р. у даній країні не спостерігався значний стрибок у обсягах імміграції, що пояснюється у тому числі неприналежністю Великої Британії до Шенгенської зони, тобто складністю легального перетину її кордону, а також територіальною відособленістю від материкової частини ЄС, що ускладнює нелегальний в'їзд до неї. Незважаючи й на те, що країна відмовилась брати участь у політиці перенаправлення мігрантів, було прийняте рішення, що держава розмістить у себе 20 тис. сирійських біженців у наступні 5 років. Окрім того, урядом Великої Британії було виділено 9,5 млн. ф. ст. із фонду попередження конфліктів, сприяння стабільності й безпеки на заходи, пов'язані із подоланням міграційної кризи [54, с. 134].

Топ-3 країни-лідера замикає Іспанія, імміграція до якої в середньому за період складала 10,4 % від загального обсягу по ЄС, а еміграція – 14,4 %. За досліджуваний період у абсолютному вимірі кількість іммігрантів зросла на 280 тис. осіб, у той час як кількість емігрантів зменшилась на 70 тис. осіб (див. таблиці В.1, В.2). Упродовж 2010 – 2015 рр. спостерігалось негативне міграційне сальдо, що пояснювалось довготривалою кризою у країні, яка брала початок із глобальної кризи 2008-2009 рр.

Частка імміграції у чисельності населення країни досягла своєї максимальної позначки 1,4 % у 2018 р., частка еміграції – коливалась у межах

0,7-0,9 %. При цьому, чисельність населення країни за досліджуваний період не зазнала суттєвих змін – зросла на 0,4 млн. осіб. Обсяг ВВП країни, окрім нестабільності протягом періоду, характеризується зменшенням більш ніж на 60 млрд. дол. у порівнянні з 2009 р., що відобразилось на обсязі ВВП на душу населення, який зменшився на 2 тис. дол. та склав у 2018 р. 30 тис. дол. Суттєвим є рівень безробіття в Іспанії, який досягав позначки 26,1 % у 2013 р., проте зменшився до 15,3 % у 2018 р., рівень зайнятості стабільно був нижчим за 50 % та зріс у порівнянні з 2009 р. на 0,2 %. Інфляція у цінах споживача у середньому складала 1,13 % (див. таблицю Б), а оплата праці у 2019 р. дорівнювала 21,8 євро на годину [52].

Головними причинами активізації імміграції до Іспанії (окрім наявності в неї виходу до моря, яке слугувало основним шляхом міграції у період кризи) стали: поступовий вихід країни із кризового становища та політика спрощеної імміграції для сільгосп-робітників. Іспанія запрошує представників даної професії на строк до 9 місяців, «по завершенню яких необхідно зареєструватись у консульстві Іспанії на батьківщині. Дана процедура носить заохочувальний характер: наступного року такий працівник звільняється від проходження процедур відбору, а через 4 роки сезонної роботи іноземець отримує полегшений доступ до довгострокового дозволу на проживання та працевлаштування» [1, с.196]. Окрім того, «в рамках програми розміщення біженців Іспанія зобов'язувалась розмістити 16 тис. біженців, що також активізувало імміграційні потоки до країни» [55, с. 88].

Наступною країною, яка акумулює близько 300 тис. іммігрантів та емігрантів щорічно є Франція. Упродовж досліджуваного періоду в абсолютних показниках імміграція до країни збільшилась на 90 тис. осіб, що супроводжувалось зменшенням на 1,1 % у відносних величинах. Аналогічна ситуація спостерігалась і за абсолютним показником еміграції (зростання на 76 тис. осіб упродовж періоду) та зростанням питомої ваги у загальному обсязі еміграції з ЄС на 0,6 % (див. таблиці В.1, В.2).

При цьому, частки обсягів міграції у відношенні до чисельності населення країни (яка зросла за досліджуваний період на 2,3 %) майже не змінювались – імміграція коливалась у межах 0,5-0,6 %, еміграція – 0,4-0,5 %. Обсяг ВВП, у тому числі на душу населення, зазнав незначного зростання у порівнянні з 2009 р. (ВВП у 2018 р. – 2787,9 млрд. дол., ВВП на душу населення – 42 тис. дол.). Хоча рівень зайнятості у Франції не знижувався нижче 50 % упродовж періоду, рівень безробіття був значним та коливався у межах 8,7-10,4 % (див. таблицю Б). Рівень погодинної оплати праці в країні станом на 2019 р. складав 36,6 євро [52], що перевищує навіть рівень оплати в Німеччині.

Причина активної імміграції до Франції носить, зокрема, історичний характер, адже країна відчуваючи провину за своє колоніальне минуле надавала притулок вихідцям з її колишніх колоній, намагаючись створити всі умови для їх адаптації та інтеграції у контексті політики мультикультуралізму. Окрім того, у 2015 р. були прийняті законопроекти щодо:

1) «спрощення роботи організацій з питань біженців (скорочення процедури розглядання кожного запиту на притулок з метою забезпечення гуманітарної безпеки та заощадження бюджетних коштів);

2) створення сприятливих умов для висококваліфікованих іноземців шляхом запровадження видачі «паспорту таланту» тривалістю чотири роки досвідченим спеціалістам, вченим та працівникам мистецтва» [56, с. 194].

Однією із найбільш постраждалих країн від міграційної кризи ЄС була Італія, яка (разом із Грецією) слугувала транзитною країною, через яку мігранти масово прибували на територію ЄС. Італія отримала «592,6 млн. євро на розв'язання проблем, пов'язаних із міграційною кризою (на регулювання потоків біженців та мігрантів, прикордонний контроль, укріплення безпеки та сил поліції)» [57, с. 187]. При цьому, за період 2009-2018 рр. відбулося зменшення імміграції до країни (більш ніж на 100 тис. осіб і на 7 % у загальному обсязі імміграції ЄС) та зростання еміграції (на 75 тис. осіб за досліджуваний період і на 2 % у відносних показниках) (див. таблиці В.1, В.2).

Причиною даного явища може слугувати те, що Італія, «на відміну від Франції, Німеччини, Великобританії не проголошувала політики мультикультуралізму, а навпаки питання імміграції розглядається лише з позиції функціональної необхідності (використання іноземної робочої сили у зв'язку з демографічними проблемами, обумовленими низькою народжуваністю і старінням населення). Міграційна політика Італії, окрім пунктів спрощення процедур набуття громадянства та переходу до політики інтеграції, заснована на досить жорстких принципах: посилення санкцій за порушення міграційного законодавства, обмеження в'їзду окремих категорій мігрантів (особливо по лінії возз'єднання з сім'єю), збільшення вимог щодо імміграції до країни» [58, с. 257] тощо.

Чисельність населення даної країни була високою та складала більше 60 млн. осіб, а частка імміграції по відношенню до неї не перевищувала 1 % за досліджуваний період, частка еміграції зросла до позначки 0,3 %. Окрім того, за досліджуваний період відбулось зменшення обсягу ВВП (до позначки 2085,8 млрд. дол.), та ВВП на душу населення (до значення 34 тис. дол.). Рівень безробіття протягом 2012-2018 р. стабільно перевищував 10 %, а рівень зайнятості не піднімався вище 45 % (див. таблицю Б). Рівень оплати праці в Італії станом на 2019 р. дорівнював 28,8 дол. на годину, що на 7 євро перевищило аналогічний показник в Іспанії [52].

Таким чином, станом на 2018 р. топ-5 країн-лідерів за обсягами міграційних потоків складався з Німеччини, Великої Британії, Франції, Іспанії та Італії (рисунок 1.11), тобто країн з високим рівнем розвитку, які характеризуються високими рівнями оплати праці (у порівнянні, наприклад, з Болгарією – 6 євро/год., Румунією – 7,7 євро/год. та Литвою – 9,4 євро/год. [52]), низькими рівнями інфляції, великою територією з виходом до моря та великою кількістю населення, високими рівнями зайнятості тощо. Сумарна частка представлених країн у загальному обсязі імміграції складала 62,9 %, еміграції – 57,3 %.

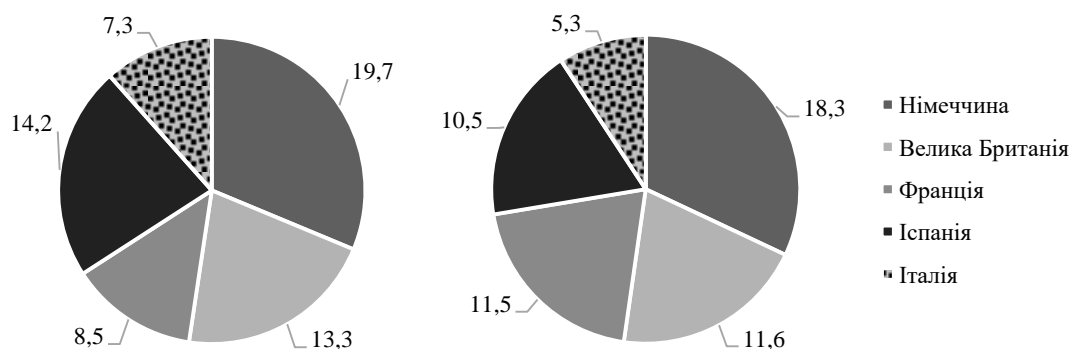

Рисунок 1.11 – Топ-5 країн-лідерів ЄС за обсягами міграційних потоків у 2018 р.

Джерело: складено автором на основі таблиці В.2

Найнижчі показники міграційних потоків демонстрували переважно країни східного напрямку: Кіпр, Люксембург, Латвія, Естонія та Словаччина загальна частка яких у відповідних показниках складала 1,8 % та 2 % (див. таблицю В.2). Дане явище пояснюється невеликою чисельністю населення у кожній з країн, нижчою за представлені вище країни оплатою праці (Кіпр – 17,5 євро/год., Естонія – 13,4, євро/год., Словаччина – 12,5 євро/год., Латвія – 9,9 євро [52]), наявністю територіального конфлікту на Кіпрі, політикою обмеження доступу іноземців на національний ринок праці у Словаччині тощо.

Обсяги міграції у даних країнах в абсолютних показниках графічно представлено на рисунку 1.12

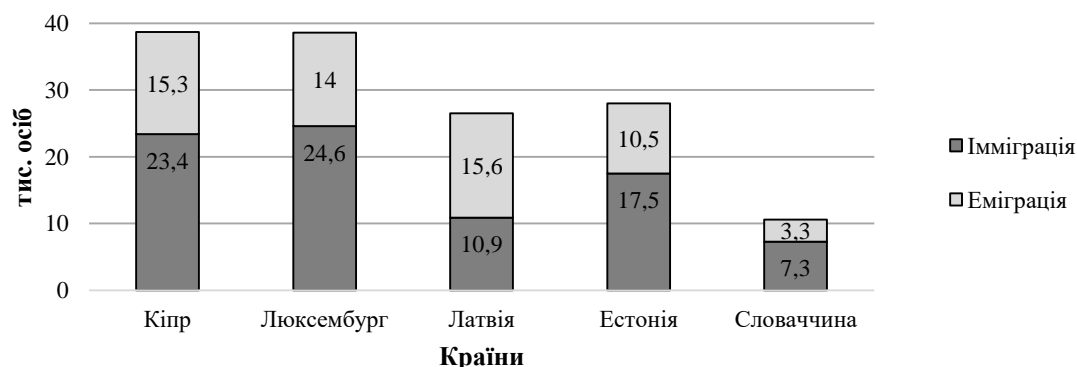

Рисунок 1.12 – Топ-5 країн-аутсайдерів ЄС за обсягами міграційних потоків у 2018 р.

Джерело: складено автором на основі таблиці В.1

Виділяється з поміж країн-аутсайдерів Люксембург, який на відміну від інших країн у даній п'ятірці, демонстрував упродовж періоду стабільне переважання імміграції над еміграцією у абсолютних величинах (у середньому на 10 тис. осіб у 2009-2018 рр.), а у відносних – ситуацію наближену до рівності між частками (у межах 0,4-0,6 % за обома показниками) (див. таблиці В.1, В.2). Окрім того, спостерігалась значна частка обсягів міграції по відношенню до чисельності населення (понад 4 % імміграція та понад 2 % еміграція).

Причинами міграції до даної країни є історично «сформована стабільна економіка з високими доходами (країна посідає 5 місце в світі за показником ВВП на душу населення), стійким зростанням, низькою інфляцією та низьким рівнем безробіття. Уряд Люксембургу активно впроваджує політику та програми економічної диверсифікації та залучення прямих іноземних інвестицій, зосередившись на галузях логістики, інформаційних та комунікаційних технологій, охорони здоров'я (включаючи біотехнології та біомедичні дослідження), чисті енергетичні технології. Окрім того, країни є фінансовим центром ЄС (на фінансовий сектор припадає понад 35 % ВВП)» [59, с. 136-137]. За рівнем оплати праці країна посідає друге місце (після Данії – 44,7 євро/год.) із позначкою 41,6 євро/ год. у 2019 р. [52]. Найбільше мігрантів у даній країні є вихідцями з країн-сусідів ЄС – Німеччини, Франції, Бельгії.

Окремим аспектом міграційних процесів ЄС є імміграція українців. За період 2009-2018 рр. відбулись три етапи активізації еміграції з України на територію ЄС:

1) перший – період розвитку міграції як наслідку світової фінансово-економічної кризи, в результаті якої відбулись ускладнення в усіх сферах життя українського населення;

2) другий – припадає на роки з початку військової агресії на сході України (різке падіння рівня життя людей та попит на робочу силу у країнах ЄС призвели до активізації еміграційного потенціалу) [1, с. 347-348];

3) третій – період з 2017 р., коли набув чинності безвізовий режим поїздок до ЄС, який суттєво спростив процедуру перебування на території об'єднання протягом 90 днів та створив умови для тимчасової нелегальної трудової міграції українців, яку видають за туристичні поїздки.

Так, у 2014 р. чисельність українців-шукачів притулку на території об'єднання сягнула 14 тис. осіб, а в 2015 р. – 22 тис. осіб [1, с. 347]. За країновою приналежністю – найбільше заяв про притулок було подано у Німеччині та Італії – більше 4 тис., Іспанії – більше 3 тис., а також у Польщі – більше 2 тис. [1, с. 348] (такий розподіл співпадає із країнами-лідерами ЄС за міграційною ситуацією). Чисельність громадян України, які мали в ЄС статус довготривалого мігранта (що надає всю повноту прав постійного мешканця) у 2009 р. становила 91 тис. осіб, а вже у 2018 р. зросла до позначки 513 тис. [60]. Кількість дозволів на перебування українців на території ЄС станом на 2018 р. у порівнянні з 2009 р. «подвоїлась та склала близько 1,2 млн., а найбільше українців проживали у Польщі (442 тис.), Італії (234 тис.), Чехії (132 тис.), Німеччині (121 тис.) та Іспанії (92 тис.)» [60].

Станом на 2017 р. Польща була основною країною призначення трудових мігрантів з України (38,9 %), чому сприяло введення у Польщі у 2008 р. (коли частка трудової міграції до країни складала лише 8 %) порядку, згідно якому українці можуть працювати шість місяців без оформлення дозволу на працевлаштування, натомість потрібна лише зареєстрована місцевою владою заява працедавця. «Кількість українців, зайнятих у польській економіці стала оцінюватись у 900 тис. осіб. За оцінками Національного банку Польщі, вони забезпечили 11 % зростання ВВП країни протягом останніх п'яти років» [60].

За даними Державної служби статистики України, близько 70 % мігрантів є особами, що проживають у західноукраїнських областях, проте кількість мігрантів з центру України, півдня та сходу поступово зростає. За статевою структурою, дві третини мігрантів складають чоловіки. Станом на 2017 р. 64 % мігрантів мало середню освіту, але частка осіб із неповною вищою і вищою освітою у порівнянні з 2012 р. зросла на 3 % та склала у 2017 р. 33,5 % [60]. Головними сферами зайнятості емігрантів є будівництво (серед чоловіків) та домашнє господарство (серед жінок), також зростає зайнятість у сфері промисловості. Тривалість 57 % поїздок з метою працевлаштування не перевищує трьох місяців, що робить тимчасову, циркулярну міграцію найпоширенішою моделлю міграційної поведінки в Україні.

За даними ЮНЕСКО, у 2017 р. кількість українських студентів за кордоном становила 77,6 тис., що більш ніж у двічі перевищує показник 2009 р. - 32,9 тис. осіб. Рейтинг країн-призначення українських студентів виглядає наступним чином: 1 місце – Польща (34,7 тис.), на другому місці знаходилась Росія – 15,3 тис., третє місце належить Німеччині, яка приймає 6,1 тис. студентів. «Наростання освітньої міграції опосередковано підтверджує факт об'єднання сімей українських трудових мігрантів у країнах їхнього перебування. Саме з цим пов'язане стрімке зростання українських студентів у країнах, де внаслідок трудової міграції сформувались українські діаспори» [60].

До 2014 р. кількість дозволів на імміграцію до України щорічно становила 22-25 тис., проте після 2014 р. їх чисельність почала скорочуватись щорічно і в 2019 р. складала 14,2 тис. Постійно на території України проживало близько 280 тис. іммігрантів, тобто менше 0,7 % від всієї чисельності населення [60]. При цьому, кількість трудових іммігрантів з країн ЄС не входила до топ-5 країн-донорів (Туреччина, Російська Федерація, Білорусь, Грузія, Китай). Більшість іммігрантів-освітян прибули з Індії (19,7 %), Марокко (9,9 %), Азербайджану (8,2 %) та Таджикистану (5,3 %) здебільшого для отримання медичної та фармакологічної освіти. Не обходить Україну і питання надання притулку біженцям, зокрема станом на 2019 р. на території країни проживало майже 1 тис. біженців з Афганістану та майже 500 осіб з Сирії, проте з 1,4 тис. клопотань про міжнародний захист у 2019 р., було прийнято лише 93 позитивних рішення [60].

Усе це відбувалось на тлі загальних демографічних проблем України, до яких належать: скорочення чисельності населення (за 2008-2019 рр. на 8 %), у тому числі з причин високої смертності (в середньому за період 637 тис. осіб), низького рівня народжуваності (в середньому за період – 451 тис. осіб), старіння населення [61, с. 305-306] тощо. Окрім цього, мали місце такі загальноекономічні тенденції:

- 1) нестабільність обсягу ВВП (зростання до позначки 183,31 млн. дол. у 2013 р., спад на 50 % до 2016 р., та підвищення до позначки 130,90 млн. дол. у 2018 р.) та відповідні коливання ВВП на душу населення (в середньому за період 3 тис. дол.);

2) аналогічна нестабільність інфляції у цінах споживача – зниження на 16,1 % у 2013 р. (у порівнянні з 2009 р.), рекордний відсоток інфляції у 2015 р. – 48,7 %, та зниження до 11 % у 2018 р.;

3) відносна стабільність рівнів зайнятості (в середньому 57,8 %) та безробіття (із коливаннями у межах 7-9 %) [62].

Основа нормативно-правового забезпечення української міграційної політики складають наступні, достатньо застарілі, законодавчі акти: «Про національні меншини в Україні» (1992 р.), «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (1994 р.), «Про громадянство України» (2001 р.), «Про імміграцію» (2001 р.). До основних сучасних законів, які регулюють процеси міграції належать: «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (2012 р.), «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2012 р.), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про зовнішню трудову міграцію» (2015 р.)» [63, с. 24].

«Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб та біженців є Державна міграційна служба України (ДМС)» [64]. Дана установа тісно співпрацює із Державною прикордонною службою України (ДПС), яка «протидіє нерегульованій міграції, організовує прийняття клопотання про надання статусу біженця, якщо шукач притулку подає його на кордоні, бере участь у розробці проектів угод про реадмісію та безпосередньо здійснює пропуск через державний кордон» [58]. Долучається до питань міграції також Державна служба зайнятості (ДСЗ), яка «реалізує державну політику у сфері трудової міграції, видає дозволи на застосування праці іноземців і веде їх облік» [60]. Тобто наявна проблема розшарування компетенцій здійснення міграційної політики між багатьма відомствами.

До позитивних наслідків, зокрема трудової міграції в Україні, належать перш за все приплив іноземних коштів у вигляді висланих грошей на батьківщину (за даними НБУ, тільки за перший квартал 2018 р. він склав 3,4 млрд. доларів, а за весь 2017 р. – 9 млрд. дол., що складає близько 3-4 % ВВП країни), який підвищує купівельну спроможність споживачів та стимулює зростання попиту. Проте, зворотним наслідком даного процесу слугує зростання інфляції в країні. До позитивних зрушень відносяться також отримання виробничого та життєвого досвіду, що при поверненні на батьківщину сприяє покращенню якості життя вітчизняних домогосподарств. Окрім того, за підрахунками вчених, «при відсутності міграції, безробіття в Україні було б на 36,7 % вищим, а в західних регіонах, де трудова міграція за кордон найпоширеніша – скорочується відносний показник бідності (у порівнянні з 2010 р., станом на 2017 р. відбулось зниження рівня бідності: Івано-Франківська область – на 13,6 %; Львівська – 12,2 %; Тернопільська – 12,3 % тощо)» [60].

Серед негативних наслідків слід також відзначити: посилення загрози депопуляції населення країни; втрату трудового та інтелектуального потенціалу, що стримує економічний розвиток; зменшення надходжень із заробітної плати у соціальні та пенсійні фонди, та збільшення навантаження на пенсійний фонд через необхідність сплати пенсії мігрантам, які повертаються в Україну, коли досягають пенсійного віку; поширення соціальної проблеми розпаду сімей як результату довгої відсутності членів сім'ї; зменшення віддачі від інвестицій в людський капітал, зокрема серед осіб, які навчалися за рахунок виділених з бюджету коштів та виїхали після цього до інших країн тощо. Окрім того, в Україні наявні слабкі місця у сферах: забезпеченості реальною статистичною інформацією щодо чисельності населення та мігрантів, автоматизації контролю міграційних процесів, обізнаності українських громадян щодо міграційних ризиків та можливостей повернення на батьківщину, забезпеченості студентів-іноземців можливістю працевлаштуватись в Україні, можливості самореалізації висококваліфікованих спеціалістів та вчених.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження міграційних процесів ЄС у системі міжнародної міграції населення, зокрема аналізу законодавчої бази міграційної політики, загальноекономічних і міграційних статистичних даних в ЄС доцільним є зробити наступні висновки:

1) міграція - це територіальне переміщення населення в межах певної країни (внутрішня міграція) та за її кордон (зовнішня міграція), яке пов'язане зі зміною місця проживання та обумовлюється різного роду факторами. Головним аспектом явища міжнародної міграції, як підвиду поняття «міграція» є факт перетину кордону з метою зміни місця проживання мігранта (особи, яка виїжджає з однієї країни та прибуває до іншої) на певний час, або на постійній основі;

2) активізація міжнародних міграційних процесів відбувається в результаті існування різноманітних передумов та факторів. Зокрема до перших належать: інституційні - розвиток міжнародних організацій, удосконалення систем міждержавних відносин; інфраструктурні - розвиток інфраструктури транспорту, зв'язку та міжнародних грошових переказів; цивілізаційні - активізація діалогу культур, трансформація суспільних інститутів; функціонально-мережеві - розвиток міжнародних компаній, поява глобальних соціальних мереж. Фактори, які обумовлюють нарощення обсягів міжнародної міграції носять економічний, політичний, демографічний, соціальний, природний характер, зокрема: розвиток міжнародного поділу праці, лібералізація торгівлі та поглиблення економічної інтеграції, зростання чисельності населення у світі та його старіння, природні катаклізми, загострення глобальних соціальних проблем, посилення політичних протиріч і військових конфліктів тощо;

3) до найрозповсюдженіших видів міжнародної міграції належать: еміграція (виїзд осіб за межі рідної країни), рееміграція (повернення емігрантів на батьківщину), імміграція (в'їзд іноземців на територію країни), реімміграція (зворотний відтік іммігрантів), а також транзитна міграція (тимчасове проживання іноземців на території країни із подальшим їх переміщенням до кінцевої держави). Також існують окремі види за формами (трудова, епізодична, сімейна, рекреаційна, туристична), часовим критерієм (постійна, тимчасова), законністю перебування (законна, незаконна), сформованістю мотивації до переселення (добровільна, вимушена) тощо;

4) міжнародна міграція виконує чотири основні функції: економічну (забезпечення відповідності попиту та пропозиції робочої сили у різних країнах), селективну (диференціація населення за статтю, віком, рівнем освіти, професійною приналежністю), розвитку населення (обмін знаннями, досвідом, світоглядом тощо) та соціальну (задоволення потреб індивідів та соціуму);

5) з політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших мотивів (втечі від політичних переслідувань, расової дискримінації, евакуації, пошук роботи та більш високих доходів, а також форс-мажорні чи релігійні обставини), мігранти проходять через три основні етапи: підготовка до

потенційної міграції, здійснення переселення до іншої країни та адаптація до нового середовища. Із прийняттям рішення про зміну місця проживання, мігранти ідуть на певні ризики: можливої втрати платоспроможності, незадовільних умов праці та заробітної платні, мовного бар'єру та, як результат, ізоляції у новій спільноті, прояви неповаги до іноземців тощо;

б) до рівнів регулювання міграційних процесів належать національний та міжнародний. Цілі, інструменти та моделі міграційної політики кожної країни встановлюють уряди за трьома основними елементами: еміграційним, імміграційним та інтеграційним. В рамках імміграційної складової є три види моделей: обмеження перебування іммігрантів у країні, допуску тимчасового проживання та допуску на постійне проживання із отриманням права на громадянство.

Існує декілька моделей еміграційної складової: використання еміграції як джерела забезпечення грошовими ресурсами, захисту прав емігрантів, захисту інтересів і свобод мігрантів та міграційних пар. Інтеграційний же елемент міграційної політики логічно включає в себе моделі інтеграції емігрантів та іммігрантів. Регулюванням міграції на міжнародному рівні займаються ООН, МОП та найбільша міграційна установа – МОМ, головними напрямками діяльності якої є сприяння міжнародному, регіональному та двосторонньому співробітництву з питань міграції, надання підтримки у вирішенні проблем нелегальної міграції, здійснення досліджень, збору даних та обміну інформацією щодо міграційних процесів у світі, здійснення програм по сприянню реінтеграції біженців тощо;

7) головними перевагами міжнародної міграції з точки зору приймаючої країни є: збільшення сегмента робочої сили, та відповідно обсягів виробництва, скорочення витрат на підготовку фахівців, економія за рахунок нижчої оплати праці, в той час як до основних недоліків відносяться: зростання конкуренції на ринку трудових ресурсів, відтік національної валюти в результаті здійснення міжнародними мігрантами транзакцій, збільшення бюджетного та соціального навантаження. Протилежні вигоди від міграції отримує країна походження: послаблення напруги на місцевому ринку праці, зниження рівня безробіття, приплив грошових коштів тощо. Недоліками для країни походження є: вплив кваліфікованих кадрів, зменшення чисельності населення та його старіння, зниження попиту та, відповідно, пропозиції на внутрішньому ринку тощо;

8) нормативно-правове забезпечення міграційної політики ЄС формується на основі підписаних договорів (Маастрихтського, Амстердамського), програм (Плану Темпере, Гаазької, Стокгольмської), а також на основі правових норм згідно регламентів ЄС та директив Європейського Парламенту і Ради. У досліджуваних роках найбільші обсяги фінансування на регулювання міграційних процесів із загального бюджету ЄС отримували «солідарність та управління міграційними потоками», «безпека та захист свободи» (більше 2 млрд. євро та 250 млн. євро у цілому за 2009-2013 рр. відповідно), а також Фонд притулку, міграції та інтеграції і Фонд внутрішньої безпеки (більше 3 млрд. євро та 2 млрд. євро у цілому за 2014-2018 рр.).

9) тенденції міграційної політики у 2014-2020 рр. сформовані на основі Плану дій ЄС щодо викликів міграції, в рамках якого передбачається підвищення ролі правоохоронних та силових агенцій ЄС у сфері міграції, регулювання міграції сезонних працівників та створення Європейської системи нагляду за кордонами. В цілому, напрямки спільної європейської міграційної політики зводяться до наступних пунктів: забезпечення ефективного функціонування міграційних процесів, зниження проявів нелегальної міграції та розробка алгоритму дій щодо повернення нелегальних мігрантів на батьківщину, реалізація заходів надання притулку і забезпечення умов адаптації мігрантів;

10) головними тенденціями у міграційних процесах ЄС є: значне і стабільне позитивне міграційне сальдо та зростання обсягів еміграції та імміграції з різким нарощенням у 2015 р., яке називають Європейською міграційною кризою. Дане явище є причиною появи біженців і нелегальних емігрантів в результаті економічної та політичної нестабільності у країнах Африки та Близького сходу. Криза носила комплексний характер: гуманітарний, управлінський, солідарний та продемонструвала неефективність політики ЄС за напрямками контролю нелегальної міграції, управління кордонами і надання притулку. Пріоритетними заходами за таких умов стали: підготовка конкретних планів реадмісії мігрантів, гуманітарна допомога біженцям, перекриття західно-балканського маршруту нелегальної міграції, відновлення нормального функціонування Шенгенської зони.

Окрім того, мала місце тенденція перевищення обсягів чоловіків-мігрантів над кількістю жінок, коливання частки жінок у діапазоні 43-48 % від обсягів еміграції та імміграції до ЄС (у тому числі з причин гендерної нерівності всередині регіону), а також переважання у структурі мігрантів людей віком від 15 до 65 років, тобто осіб працездатного віку, які мігрують з причин незадоволеністю умов та оплати праці, економічної та політичної нестабільності у країнах походження та слабкості соціального захисту.

Мало місце також надання переваги у процесі імміграції країнам з високим рівнем розвитку та доходів, економіки яких також характеризувались високими обсягами ВВП та ВВП на душу населення, високими рівнями зайнятості та низькими рівнями інфляції: Німеччина, Велика Британія, Іспанія, Франція та Італія. Абсолютним лідером у досліджуваних роках була Німеччина, до якої іммігрували у першу чергу з метою підвищення рівня доходів та яка активно залучала в рамках міждержавних домовленостей сезонних робітників, а також вживала заходів щодо боротьби із будь-якими видами порушення міграційного законодавства та соціальної дезінтеграції легальних мігрантів. Стабільно високі міграційні обсяги демонструвала країна, яка не входить до Шенгенської зони – Велика Британія. Держава не зазнала значного припливу іммігрантів у період міграційної кризи, проте зазнала фінансових втрат, адже виділила кошти на заходи боротьби з міграційною кризою ЄС та її наслідками. Нарощенням обсягу імміграції характеризувались міграційні процеси Іспанії, що відбулось завдяки її вигідному для мігрантів територіальному положенню, виходу країни із кризового становища та

політики спрощеного в'їзду для сільгосп-робітників. Зростанням міграційного обороту відзначилась і Франція, яка демонструвала найвищий обсяг оплати праці серед даної п'ятірки та створювала умови для надання притулку біженцям із її колишніх колоній, а також для імміграції висококваліфікованих іноземців. Країною, яка належала до найбільш постраждалих від міграційної кризи є Італія, проте за досліджувані роки відбулось зростання еміграції (зокрема з причин відмови від політики мультикультуралізму та дотримання жорстких обмежень у політиці імміграції).

Країнами-аутсайдерами за обсягами міграції в ЄС були Латвія, Словаччина, Кіпр, Люксембург та Естонія, тобто здебільшого країни східного напрямку. Окрім невеликих площ даних країн та низької чисельності населення, причинами низької імміграції до них були низька оплата праці, наявність територіального конфлікту на Кіпрі, політика обмеження доступу до національного ринку праці у Словаччині. Виключення складає Люксембург, який потрапив до даного рейтингу лише з причини невеликої території й чисельності населення країни та демонстрував один із найвищих рівнів оплати праці у ЄС.

11) за період 2009-2018 рр. було три етапи інтенсифікації еміграції українців до ЄС: після світової фінансово-економічної кризи, після початку військової агресії, після набуття чинності безвізового режиму з ЄС. Окрім того, мали місце тенденції: зростання еміграції українців до інтеграційного об'єднання упродовж періоду; встановлення Польщі як країни-лідера-реципієнта українських трудових мігрантів серед країн ЄС; переважання у структурі мігрантів мешканців західних областей, чоловіків та осіб із середньою освітою; домінування тимчасової циркулярної поведінки міграції та зростання кількості українців, які навчаються за кордоном. Обсяги імміграції до України складають менше 0,7 % від чисельності населення, імміграція з країн ЄС не входила до топ-5 країн-донорів. Дані процеси відбувались на тлі загальних економічних та демографічних тенденцій: нестабільності обсягу ВВП та інфляції у цінах споживача, стабільності рівнів зайнятості та безробіття, високої смертності населення й низького рівня народжуваності, старіння населення. Головними державними установами, які реалізують міграційну політику є Державна міграційна служба, Державна прикордонна служба, та Державна служба зайнятості.

До основних позитивних наслідків інтенсивної еміграції з України належать: приплив іноземних коштів у країну, отримання за кордоном досвіду, який призводить до покращення життя вітчизняних домогосподарств, зниження рівня безробіття тощо. Негативними наслідками є: посилення загрози депопуляції, зменшення надходжень у державні фонди, збільшення навантаження на пенсійний фонд, за умови повернення мігрантів в Україну, зменшення віддачі від інвестицій в людський капітал.

Такий стан міграційної ситуації в Україні обумовлює необхідність розробки на основі європейського досвіду рекомендацій щодо модернізації міграційної політики. Ефективна міграційна політика – це перш за все політика держави, яка здатна забезпечити контрольовану та безпечну міграцію,

мінімізацію її недоліків та належне використання її вигід. В основі такої політики повинен бути принцип комплексного підходу до регулювання усієї сукупності суспільних відносин, яка виникає у процесі міграції. Для реалізації даного принципу необхідно сформулювати головну мету реформи нормативно-правової бази міграційної політики: формування структурованої законодавчої бази (Міграційного кодексу України), в рамках якої окремі закони корелюються один з одним та іншими законодавчими актами країни, є гармонізованими із міграційною політикою ЄС та мінімізують недосконалості вже наявного правового забезпечення.

В рамках цієї мети, перш за все, необхідно реалізувати Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 р. (далі – Стратегія). Основні рекомендації стратегії стосуються автоматизації систем обліку та реєстрації громадян з метою покращення державного контролю міграційних процесів, адже для ефективного реагування на мінливі міграційні тенденції необхідно систематично покращувати обсяг і точність емпіричних даних, тобто інформації щодо чинників, сутності та структури міграційних процесів.

Зокрема, пропонується наповнити Єдиний державний демографічний реєстр та єдину інформаційно-аналітичну систему управління міграційними процесами відомостями щодо:

- 1) реальної кількості громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які проживають у даний момент на території України, у тому числі шляхом проведення перепису населення та автоматичного внесення даних до відповідного реєстру; застосування програми регуляризації нелегальних мігрантів – «легалізації осіб, які є представниками нелегальних мігрантів, але проживають у країні протягом тривалого часу, мають родину, працюють (тобто інтегрувались у середовище) та не здійснили будь-яких інших порушень законодавства» [66];

- 2) змін у місцях проживання чи перебування фізичних осіб в Україні шляхом автоматизованого оновлення даних про їх реєстрацію та зняття з неї.

Забезпечення представленою інформацією націлене на можливість оперативного накопичування та аналізу даних про міграційні процеси в Україні, сприяння скороченню терміну обміну інформацією між органами державної влади, які займаються питаннями міграції. У напрямку скорочення часу обміну інформацією між відомствами, й відповідно скорочення прийняття необхідного рішення також пропонується:

- 1) створити механізм «автоматизованої обробки заяв, прийняття рішень про надання чи відмову, продовження або скасування виданих дозволів на тимчасове і постійне проживання мігрантів в Україні» [65];

- 2) створити сервіс перевірки дійсності документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи право знаходитись на її території та базу даних із переліком недійсних документів. У цьому напрямку перспективною також буде участь України в системах PRADO та FADO. Перша з них представляє собою «публічний реєстр документів, розміщений на офіційному веб-сайті Ради Європейського Союзу, друга – онлайн база даних справжніх та підроблених документів» [65]. Співробітництво за цими

системами сприятиме зниженню нелегальної міграції та повинне включати надання взаємного доступу до реєстрів недійсних, підроблених документів, обміну інформацією про зміни в особливостях зовнішнього вигляду і безпекових елементів документів та надання відповідних зразків тощо.

Проте найбільше скороченню терміну обміну інформацією сприятиме створення постійно діючої міжвідомчої установи з підпорядкуванням Кабінету Міністрів України. Вона б складалась із представників центральних та місцевих органів влади, акумулювала б функції міграційної служби та служби зайнятості у сфері трудової міграції, розробки та оцінки міграційної політики із залученням вітчизняних та зарубіжних експертів, представників організацій мігрантів тощо. Існування лише даного органу та Державної прикордонної служби необхідне також для покращення контролю за використанням бюджетних коштів у сфері міграції та формування структурованої законодавчої бази, основні критерії якої було вказано вище.

Існування зазначених реєстрів та баз даних вимагає від держави забезпечення захисту персональних даних як громадян України, так і іноземців, які проживають на її території. З цієї позиції у Плані заходів щодо реалізації Стратегії передбачено створення «комплексних систем захисту інформації у Єдиному державному демографічному реєстрі, єдиній інформаційно-аналітичній системі управління міграційними процесами та Національній системі біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства» [66].

Окрім автоматизації перевірки необхідних документів, існує також питання людського фактору у даному процесі. Тому пропонується: активізувати співробітництво України з міжнародними організаціями та країнами-членами ЄС щодо організації навчання з питань: «безпеки біометричних проїзних документів та виявлення підробок документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство тощо; розробки комплексу навчальних програм з метою підвищення кваліфікації працівників, які відповідальні за оформлення та видачу біометричних документів з питань виявлення підроблених первинних документів та обізнаності щодо міжнародних стандартів у галузі прав мігрантів» [66].

У питаннях обізнаності українських громадян щодо міграційних ризиків та можливостей повернення на батьківщину доцільним є проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань:

- 1) зовнішньої трудової міграції та ризиків і відповідальності, пов'язаних з незаконним працевлаштуванням;
- 2) законодавства України та міжнародних договорів щодо трудової міграції, соціального та правового захисту легальних трудових мігрантів і членів їх сімей;

Окрім того, пропонується створити єдиний інформаційний портал для реемігрантів, з якого вони можуть дізнаватись інформацію про: необхідні документи і митні процедури, через які необхідно пройти для повернення в Україну, їх строки, а також про їх майбутній статус на батьківщині і можливість працевлаштування та участі у програмах інтеграції реемігрантів в

українське суспільство. Щодо активізації повернення мігрантів до України у Стратегії передбачено опрацювання «можливості запровадження системи кредитування та податкових пільг для реемігрантів, які вкладають зароблені за кордоном кошти у власну справу на території України, а також механізму адаптації дітей реемігрантів до української системи освіти, що включає дистанційне навчання за українськими навчальними програмами із вивченням української мови та додаткові навчальні програми після повернення» [65]. Проте більш вигідним для країни буде запровадження механізму, згідно якого емігранти, працевлаштовані за кордоном, та які бажають повернутись до України зможуть брати участь у спів-інвестуванні зароблених за кордоном діяльності перспективних вітчизняних підприємств та отримувати прибуток після рееміграції.

Доцільним буде також надати додаткові можливості іноземним студентам, які отримують освіту в Україні. Згідно досліджень, «можливість підробітку та отримання практичного досвіду під час навчання є важливою для 92 % іноземних студентів, близько 70 % вважали вирішальним чинником при виборі країни навчання кар'єрні перспективи, а можливості підробітку під час навчання – 65 % європейських студентів» [67, с. 69]. Саме тому рекомендується:

1) дозволити іноземним студентам, які завершили навчання перебувати на території України протягом року після закінчення навчання для можливості працевлаштування;

2) встановити пільгові умови для отримання цими особами дозволів на перебування та працевлаштування (або автоматичного надання робочої візи в обмін на студентську) в разі готовності українського працедавця надати їм робоче місце відповідно до набутої спеціальності;

3) надати дозвіл на принаймні обмежену можливість праці від час навчання (20-24 години на тиждень).

Окрім того, у Стратегії не згадуються шляхи вирішення проблеми еміграції висококваліфікованих кадрів та вчених, які окрім гідної оплати праці бажають задоволити потребу в самореалізації. У порівнянні з країнами ЄС, витрати України на НДДКР були занадто низькими та склали менше одного відсотка у обсязі ВВП за період 2009-2017 рр., тоді як у Бельгії, Франції та Фінляндії цей показник перевищує 2-2,5 %, у Німеччині та Австрії – понад 3 %. За показником «Доступність науковців та інженерів» у складі Глобального індексу конкурентоспроможності Україна станом на 2017 р. займала лише 25 місце (із 140) [69, с. 134]. Тому, у даному напрямку, з метою втримання працівників відповідних категорій від міграції, та повернення вже наявних мігрантів на батьківщину, необхідними є: забезпечення випускників наукомістких професій трудовими контрактами, сприяння розширенню системи грантів та стипендій для досліджень і розробок молодих учених та досвідчених науковців з Державного фонду фундаментальних досліджень, до фінансування якого також можуть долучитись реемігранти з метою отримання прибутку у майбутньому. Залучити фінансування на реалізацію інноваційних проектів можливо також шляхом участі у програмі InnovFin – спільної ініціативи

Європейського Інвестиційного Фонду та ЄС, в рамках якої максимальна сума позики досягає 7,5 млн. євро на один проект [70].

Щодо вирішення проблеми тимчасової нелегальної трудової міграції українців до Польщі, необхідним є налагодження міграційного партнерства між країнами. Формування вдосконалених методів виявлення випадків нелегальної міграції та повернення таких мігрантів на територію України доцільно здійснити шляхом укладення міждержавної угоди (за принципом взаємного дотримання умов безвізового режиму та національного законодавства обох сторін) між Державною міграційною службою України та Управлінням у справах іноземців і прикордонної варті Республіки Польща.

Методом технічного обмеження обсягів еміграції, можуть слугувати еміграційні квоти, в рамках яких встановлюється перелік професій, вікових груп, кількості осіб, регіонів-донорів, еміграція яких/з яких є дозволеною на державному рівні. Проблеми зниження чисельності населення (особливо молоді), відтоку робочої сили у країні в цілому та за окремими областями, як вже було зазначено вище наносять шкоду економіці країни. Тому, пропонується дозволити на рівні уряду та/або органів місцевого самоврядування встановлювати еміграційні квоти (у відсотках до чисельності населення в цілому чи за регіонами, відсотках до чисельності робітників у галузі тощо), за умов: критичної нестачі низько-кваліфікованої робочої сили чи певних видів професій, критичного дисбалансу у віковій чи статевій структурі населення та інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія / О.А. Малиновська. – К. : НІСД, 2018. – 472 с.
- 2) Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года: Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 25 сентября 2015 года. URL: www.un.org (дата звернення 09.09.2020).
- 3) Николаєвський В. М., Прохоренко Н. Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. *Вісник міжнародного слов'янського університету*. 2009. Т. 12. № 1. С. 34 - 39.
- 4) Побулавець Н. Л. Концептуальні підходи до дефініцій поняття "міграція". *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 373-376.
- 5) Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. *Світогляд*. 2015. № 5. С. 41-54.
- 6) Танчин І. З. Соціологія: навч. посіб. і доп. Київ: Знання, 2008. – 351 с.
- 7) Міграційне право України : підручник / [С. М. Гусаров, А. Т. Комзюк, О. Ю. Салманова та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. - Харків: Дім реклами, 2016. - 296 с.
- 8) Ганифаєва С. А. Функции и стадии миграционного процесса. *Обсерватория культуры: журнал-обозрение*. 2007. № 3 (май - июль). С. 98-102.
- 9) Дмитрук Б. П., Свєтлова Н. М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країни виїзду та приймаючих країн. *Вісник СУЕМ*. 2016. №1 (20). С. 18-27.
- 10) Філон М. М., Іванчо Є. А. Еміграція в Україні, проблеми і шляхи подолання. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2017. № 3(2). С. 163-166.
- 11) Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 127-139.
- 12) Офіційний сайт Організації Об'єднаних націй. URL: <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/migration/index.html> (дата звернення 05.10.2020).
- 13) IOM Key migration terms. URL: <https://www.iom.int/key-migration-terms> (дата звернення 05.10.2020).
- 14) Офіційний сайт Фонду народонаселення ООН. URL: <https://www.unfpa.org/migration> (дата звернення 05.10.2020).
- 15) Офіційний сайт ЮНЕСКО. URL: <https://en.unesco.org/themes/fostering-rights-inclusion/migration> (дата звернення 05.10.2020).
- 16) Офіційний сайт OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/migration/indicator-group/english_443b6567-en (дата звернення 05.10.2020).

17) Европейская интеграция: учебник / под ред. О.В. Буториной. – М.: Издательский Дом «Деловая литература», 2011. – 720с.

18) Кислицина О. В. Сутність міжнародної економічної міграції та її особливості в умовах глобалізації. *Економічний часопис-XXI*. 2010 №11-12. С. 33-36.

19) Палінчак М. М., Дроздовський Я. П., Палінчак В. М. Світові міграційні процеси (загальна характеристика). *Науковий вісник ХДУ. Серія Економічні науки*. 2015. Вип. 12. Част. 1. С. 38-44.

20) Юськів Б. М. Вплив міжнародної міграції на культуру європейських країн. *Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 27 вересня 2011 р.)*. Київ, 2011. С. 222-230.

21) Савіцька О. П., Цоньо В. В. Особливості міграційних процесів населення в умовах глобалізації. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.17. С. 295-303.

22) Шиманська К.В. Міграція людських ресурсів в умовах гео економічних трансформацій: регіональний вимір: монографія / К.В. Шиманська. – Житомир : ЖДТУ, 2017. – 588 с.

23) Голубовська І., Леута О. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник. – К.: БЛАНК-ПРЕС, 2015. – 100 с.

24) Старинська Т. Проблеми операціоналізації понять у контексті дослідження міграції населення. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. URL: <http://social-science.com.ua/article/293> (дата звернення 15.10.2020).

25) Міжнародна економічна діяльність України : навчальний посібник за редакцією О. Б. Чернеги. – 2-е вид., оновл. і доп. / Чернега О.Б., Маловичко А.С, Матвєєва В.Ю., Шеремет Т.Г., Горіна Г.О., Семенов А.А., Іваненко І.А., Озаріна О.В., Бочарова Ю.Г., Білозубенко В.С, Абрашка О.В. – Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. – 600 с.

26) Риндзак О.О., Біль М.М. Теоретичні основи дослідження механізмів регулювання міграції населення в умовах трансформації регіональних ринків праці. *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання*. Львів. 2019. С. 7-13.

27) Лошенко О. В. Особливості розвитку міжнародної трудової міграції. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2017. №15. С. 26–30.

28) Кравчик Ю.В. Позитивні та негативні наслідки сучасних міжнародних міграційних процесів та регулювання міжнародних міграційних процесів в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=66> (дата звернення 15.10.2020)

29) Рощина Н. В., Борданова Л. С. Особливості міграційних процесів у сучасних економічних умовах. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 32-36.

30) Офіційний сайт Глобального форуму з міграції та розвитку. URL: <https://www.gfmd.org/> (дата звернення 16.10.2020).

31) Інституційна система регулювання міжнародної міграції. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 125-130.

32) Філіпова Н. В. Правовий механізм державного управління у сфері міжнародного регулювання соціального захисту трудових мігрантів. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 31. С. 154-161.

33) EU expenditure and revenue 2014-2020. URL: https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html (дата звернення 30.10.2020).

34) Оврамець М. А. Діяльність керівних органів ЄС у сфері контролю міграцій. *Проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 7. С. 122-142.

35) Демчишина В. Р. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у міграційній сфері. *Підприємництво, господарство і право*: науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2019/2. № 8. С. 231-235.

36) Internal Security Fund - Borders and Visa. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/security-and-safeguarding-liberties/internal-security-fund-borders_en (дата звернення 27.10.2020).

37) Бурова К. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми сьогодення. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики*: зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (м. Харків, 24 трав. 2016 р.). Харків. 2016. С. 268 – 273.

38) Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних. *Humanitarian vision*. 2015. Вип. 1, №. 2. С. 41-46.

39) Муц Л. Ф. Вектор розвитку міграційної політики в Європейському союзі та його використання в українських реаліях. *Інвестиції: практика та досвід*: науково-практичний журнал. 2018. № 24. С. 90 – 94.

40) Статистика международной миграции. Практическое руководство для стран Восточной Европы и Центральной Азии (Женева, 2011). URL: https://www.unecse.org/fileadmin/DAM/stats/publications/RUS_International_Migration_Statistics_Practical_Guide.pdf (дата звернення 28.10.2020).

41) Майданик А. І. Міграційна криза в ЄС та її вплив на безпекову ситуацію у світі. *Наукові записки студентів та аспірантів*. Серія «Міжнародні відносини». 2020. № 5. С. 307-312.

42) Алгаш В., Піттель А. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу. *Підприємництво, госп-во і право*. 2019. № 12. С. 334–338.

43) Scalia G. European migrant crisis, last measures of the EU policy on migration. URL: <http://mediterraneanaffairs.com/european-migrantcrisis-last-measures-of-the-eu-policy-on-migration/> (дата звернення 28.10.2020).

44) Фумкин Б. Заседания Европейского Совета, январь-март 2016 г. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2016. № 83. С. 8 – 12.

45) Потемкина О. Пространство свободы, безопасности и правосудия: попытка разрешения миграционного кризиса [Текст]. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2016. № 83. С. 36 – 42.

46) Заседания Европейского совета (саммиты) [Текст]. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2013. № 74. С. 5 – 11.

- 47) Говорова Н. Социальная политика, январь-март 2016 г. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2016. № 83. С. 25 - 27.
- 48) Погорельская С. Европейский Парламент, январь-март 2016 г. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2016. № 83. С. 12 – 20.
- 49) Европейский парламент [Текст]. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2014. № 75. С. 9 - 12.
- 50) Социальная политика [Текст]. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2014. № 75. С. 15 – 17.
- 51) Говорова Н. Интеграция мигрантов в ЕС: образовательный аспект. *Европейский Союз: факты и комментарии*. Электронное издание. 2019. № 96. С. 36 - 39.
- 52) Офіційний сайт Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення 09.09.2020).
- 53) Моренчук А. А., Фем'як С. В. Особливості сучасної міграційної політики ФРН. *Актуальні проблеми країнознавчої науки*. 2014. С. 94-97.
- 54) Пашковская Е. О. Влияние миграционного кризиса на отношения Великобритании и ЕС. *Актуальные проблемы международных отношений и глобального развития*: сб. науч. ст. Минск. 2018. Вып. 6. С. 129 – 146.
- 55) Кудеярова, Н. Ю. Испания после миграционного бума: социально-экономическая и внешнеполитическая проекция. *Современная Европа*. 2019. № 1. С. 80-91.
- 56) Гільченко О. Л., Рабчевська О. С. Сучасна міграційна політика Франції. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2016. Вип. 16. С. 191-199.
- 57) Примакова Н. С. Италия перед лицом миграционного кризиса: методы урегулирования и последствия для итальянского общества. *Актуальные проблемы Европы*. 2016. № 4. С. 181-215.
- 58) Вдовиченко В. Виклики італійської міграційної політики в контексті підходів Євросоюзу. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2015. Вип. 24. С. 251-272.
- 59) Манаєнко І. М. Країни Бенілюкс: єдність економічного розвитку та місце у європейській спільноті. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2019. № 16. С. 132-139.
- 60) Міграція в Україні. Цифри і факти (2019). URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf (дата звернення 10.11.2020).
- 61) Ливдар М. В., Ярошевич А. В., Степанова А. В. Демографічна ситуація в Україні: проблеми та шляхи її вирішення. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 6 (17). С. 304-309.
- 62) Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.11.2020).
- 63) Блюк Н. В. Про міграційну політику в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 845. С. 20-27.

64) Офіційний сайт ДМС України. URL: <https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html> (дата звернення 27.11.2020).

65) Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ України від 12 липня 2017 р. № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (дата звернення 10.11.2020).

66) Про затвердження плану заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження КМУ України від 29 серпня 2018 р. № 602-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/602-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 10.11.2020).

67) Жураковська Л. А. Міжнародний досвід залучення іноземних студентів на ринок праці та доцільність його використання в Україні. *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 груд. 2019 р.). Київ, 2019. С. 68 – 73.

68) Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення 09.09.2020).

69) Турко Д.О. Тенденції розвитку високотехнологічного виробництва в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 35. С. 33-40.

70) Офіційний сайт Порталу для Підприємців Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: https://sme.gov.ua/support_programs/programa-innovfin-finansuvannya-innovatsijnyh-proyektiv/ (дата звернення 25.11.2020 р.).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А – Динаміка обсягів міграційних потоків ЄС у 2009-2018 рр.

№ з/п	Показник	Роки									
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	Обсяг імміграції, осіб, у т.ч.:	3 097 091	3 233 624	3 273 680	3 319 296	3 416 826	3 787 809	4 686 523	4 282 488	4 396 025	4 546 009
	- Віком 0-14 р.	310 890	337 472	308 461	324 393	382 591	437 015	632 939	547 577	537 011	539 994
	- Віком 15-65 р.	1 773 661	1 861 381	1 780 773	1 840 123	2 032 049	2 228 635	2 866 067	2 866 067	2 598 271	2 750 631
	- Віком 65+ р.	51 256	51 927	52 494	54 166	69 231	73 633	75 675	81 390	92 180	97 005
	- Чоловіки	1 622 495	1 688 344	1 724 124	1 742 498	1 796 934	2 013 773	2 638 855	2 336 934	2 376 882	2 443 654
	- Жінки	1 474 596	1 545 280	1 549 556	1 576 798	1 619 892	1 774 036	2 047 668	1 945 554	2 019 143	2 102 355
2	Обсяг еміграції, осіб, у т.ч.:	2 428 256	2 490 475	2 614 564	2 659 293	2 757 578	2 767 884	2 760 339	2 990 026	3 092 429	2 956 441
	- Віком 0-14 р.	170 662	194 658	198 867	197 611	241 013	233 341	235 268	266 955	250 036	233 597
	- Віком 15-65 р.	1 317 258	1 370 710	1 392 866	1 450 502	1 689 717	1 698 848	1 679 463	1 824 818	1 868 073	1 788 016
	- Віком 65+ р.	74 222	68 463	72 208	66 418	82 193	92 798	96 455	97 816	114 249	111 882
	- Чоловіки	1 323 452	1 341 762	1 434 358	1 440 572	1 508 564	1 522 704	1 545 261	1 683 757	1 737 566	1 671 444
	- Жінки	1 104 804	1 148 713	1 180 206	1 218 721	1 249 014	1 245 180	1 215 078	1 310 798	1 354 863	1 284 997
3	Міграційний оборот	5 525 347	5 724 099	5 888 244	5 978 589	6 174 404	6 555 693	7 446 862	7 272 514	7 488 454	7 502 450
4	Сальдо (чиста міграція)	668 835	743 149	659 116	660 003	659 248	1 019 925	1 926 184	1 292 462	1 303 596	1 589 568

Джерело: складено автором на основі [52]

ДОДАТОК Б

Таблиця Б – Динаміка загальноєкономічних показників ЄС та країн-лідерів у 2009-2018 рр.

№ з/п	Країна / показник	Роки										
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	ЄС	Чисельність населення, млн. осіб	440,9	441,5	440,7	441,4	442,5	443,6	445,5	445,5	446,1	446,8
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	1,1	1,0	1,0	1,0
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
		ВВП, млрд. дол. США	14708,9	14540,4	15741,8	14636,2	15293,6	15633,1	13546,9	13882,6	14735,7	15931,9
		ВВП на душу населення, дол. США	33359,8	32931,6	35716,3	33158,8	34564,1	35253,2	30473,7	31162,7	33030,0	35659,8
		Інфляція у цінах споживання, %	0,8	1,5	3,3	2,7	1,3	0,2	-0,1	0,2	1,4	1,7
		Рівень зайнятості, % населення	51,5	51,2	51,2	50,9	50,6	50,9	51,3	51,9	52,7	53,3
		Рівень безробіття, %	9,1	9,8	9,8	10,8	11,3	10,8	10,0	9,1	8,1	7,3
2	Німеччина	Чисельність населення, млн. осіб	81,9	81,8	80,3	80,4	80,6	80,9	81,7	82,4	82,6	82,9
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,4	0,5	0,6	0,7	0,9	1,1	1,9	1,3	1,1	1,1
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,6	0,7	0,7
		ВВП, млрд. дол. США	3397,8	3396,4	3744,4	3527,3	3732,7	3883,9	3360,5	3466,8	3665,8	3949,5
		ВВП на душу населення, дол. США	41485,9	41531,9	46644,7	43858,4	46285,8	47959,9	41139,5	42098,9	44349,6	47639,0
		Інфляція у цінах споживання, %	0,3	1,1	2,1	2,0	1,5	0,9	0,5	0,5	1,5	1,7
		Рівень зайнятості, % населення	54,8	55,2	56,6	56,8	57,2	57,4	57,4	58,5	58,9	59,2
		Рівень безробіття, %	7,7	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,1	3,7	3,4
3	Велика Британія	Чисельність населення, млн. осіб	62,3	62,8	63,3	63,7	64,1	64,6	65,1	65,6	66,1	66,5
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9	1,0	0,9
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,6	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		ВВП, млрд. дол. США	2410,9	2475,24	2659,3	2704,9	2786,0	3063,8	2928,6	2694,3	2666,2	2860,7
		ВВП на душу населення, дол. США	38713,1	39435,8	42038,6	42462,8	43444,5	47425,6	44974,8	41064,1	40361,4	43043,2
		Інфляція у цінах споживання, %	2,0	2,5	3,9	2,6	2,3	1,5	0,4	1,0	2,6	2,3
		Рівень зайнятості, % населення	57,8	57,5	57,3	57,5	57,9	58,8	59,4	59,9	60,2	60,6
		Рівень безробіття, %	7,5	7,8	8,0	7,9	7,5	6,1	5,3	4,8	4,3	4,0
4	Іспанія	Чисельність населення, млн. осіб	46,4	46,6	46,7	46,8	46,6	46,5	46,4	46,5	46,6	46,8
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,7	0,7	0,9	1,1	1,4
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,8	0,9	0,9	1,0	1,1	0,9	0,7	0,7	0,8	0,7
		ВВП, млрд. дол. США	1485,6	1420,7	1478,8	1324,8	1354,8	1369,4	1195,1	1232,1	1312,6	1419,7
		ВВП на душу населення, дол. США	32042,5	30502,7	31636,4	28324,4	29059,5	29461,6	25732,0	26505,3	28170,4	30337,7
		Інфляція у цінах споживання, %	-0,3	1,8	3,2	2,4	1,4	-0,2	-0,5	-0,2	2,0	1,7
		Рівень зайнятості, % населення	48,9	47,8	46,9	44,9	43,9	44,5	45,9	47,0	48,1	49,1
		Рівень безробіття, %	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,4	22,1	19,6	17,2	15,3

Продовження таблиці Б:

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
5	Франція	Чисельність населення, млн. осіб	64,7	65,0	65,3	65,7	66,0	66,3	66,5	66,7	66,9	67,0	
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
		ВВП, млрд. дол. США	2690,2	2642,6	2861,4	2683,8	2811,1	2852,2	2438,2	2471,3	2595,2	2787,9	
		ВВП на душу населення, дол. США	41575,4	40638,3	43790,7	40874,7	42592,9	43011,3	36638,2	37037,4	38812,2	41631,1	
		Інфляція у цінах споживання, %	0,1	1,5	2,1	2,0	0,9	0,5	0,0	0,2	1,0	1,9	
		Рівень зайнятості, % населення	51,6	51,5	51,3	51,2	50,8	50,3	50,2	50,2	50,4	50,7	
		Рівень безробіття, %	8,7	8,9	8,8	9,4	9,9	10,3	10,4	10,0	9,4	9,0	
6	Італія	Чисельність населення, млн. осіб	59,1	59,3	59,4	59,5	60,2	60,8	60,7	60,6	60,5	60,4	
		Частка імміграції у чисельності населення, %	0,7	0,8	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	
		Частка еміграції у чисельності населення, %	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	
		ВВП, млрд. дол. США	2191,2	2134,0	2292,0	2087,1	2141,3	2159,1	1835,9	1875,8	1961,8	2085,8	
		ВВП на душу населення, дол. США	37079,8	36000,5	38599,1	35053,5	35550,0	35518,4	30230,2	30939,7	32406,7	34520,1	
		Інфляція у цінах споживання, %	0,8	1,5	2,8	3,0	1,2	0,2	0,0	-0,1	1,2	1,1	
		Рівень зайнятості, % населення	44,7	44,2	44,1	43,9	42,9	42,8	43,1	43,7	44,2	44,6	
		Рівень безробіття, %	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7	11,9	11,7	11,2	10,6	

Джерело: складено автором на основі [52, 68]

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Обсяги міграційних потоків ЄС за країнами у абсолютному вимірі у 2009-2018 рр.

№ з/п	Назва країни	Роки																			
		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
		Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.
1	Австрія	69,3	53,2	71,0	51,7	82,2	51,2	91,6	51,8	101,9	54,1	116,3	53,5	166,3	56,7	129,5	64,4	111,8	66,1	105,6	67,2
2	Бельгія	0,0	0,0	135,3	66,0	147,4	84,1	129,5	93,6	120,1	102,7	123,2	94,6	146,6	89,8	123,7	92,5	126,7	89,7	137,9	88,9
3	Болгарія	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,1	16,6	18,6	19,7	26,6	28,7	25,2	29,5	21,2	30,6	25,6	31,6	29,6	33,2
4	Угорщина	27,9	10,5	25,5	13,4	28,0	15,1	33,7	22,9	39,0	34,7	54,6	42,2	58,3	43,2	53,6	39,9	68,1	39,8	82,9	48,2
5	Греція	58,6	43,7	60,5	62,0	60,1	92,4	58,2	124,7	57,9	117,1	59,0	106,8	64,4	109,4	116,9	106,5	112,2	103,3	119,5	103,0
6	Німеччина	346,2	286,6	404,1	252,5	489,4	249,0	592,2	240,0	692,7	259,3	884,9	324,2	1571,0	338,4	1029,9	533,8	917,1	560,7	893,9	540,4
7	Данія	51,8	39,9	52,2	41,5	52,8	41,6	54,4	43,7	60,3	43,3	68,4	44,4	78,5	44,6	74,4	52,7	68,6	56,4	64,7	60,4
8	Італія	442,9	80,6	458,9	78,8	385,8	82,5	350,8	106,2	307,5	125,7	277,6	136,3	280,1	147,0	300,8	157,1	343,4	155,1	332,3	157,0
9	Ірландія	50,6	69,7	52,3	78,1	57,3	83,0	61,3	81,8	65,5	76,6	73,5	71,1	80,8	67,2	85,2	62,1	78,5	64,1	97,7	53,7
10	Іспанія	393,0	380,1	360,7	403,4	371,3	409,0	304,1	446,6	280,8	532,3	305,5	400,4	342,1	343,9	414,7	327,3	532,1	368,9	643,7	309,5
11	Кіпр	22,6	4,8	20,2	4,3	23,0	4,9	17,5	18,1	13,1	25,2	9,2	24,0	15,2	17,2	17,4	14,9	21,3	15,1	23,4	15,3
12	Люксембург	15,8	9,2	17,0	9,3	20,3	9,3	20,5	10,4	21,1	10,8	22,3	11,3	23,8	12,6	22,9	13,4	24,4	13,8	24,6	14,0
13	Латвія	3,7	38,2	4,0	39,7	10,2	30,3	13,3	25,2	8,3	22,6	10,4	19,0	9,5	20,1	8,3	20,6	9,9	17,7	10,9	15,8
14	Литва	6,5	38,5	5,2	83,2	15,7	53,9	19,8	41,1	22,0	38,8	24,3	36,6	22,1	44,5	20,2	50,3	20,4	47,9	28,9	32,2
15	Мальта	6,2	3,9	4,3	4,2	5,5	3,8	8,3	4,0	10,9	4,8	14,5	5,1	16,9	7,1	17,1	7,0	21,7	7,0	26,4	9,3
16	Нідерланди	122,9	92,8	126,8	96,0	130,1	104,2	124,6	110,4	129,4	112,6	145,3	112,9	166,9	112,3	189,2	108,2	189,6	108,2	194,3	109,6
17	Португалія	32,3	16,9	27,6	23,8	19,7	44,0	14,6	52,0	17,6	53,8	19,5	49,6	29,9	40,4	29,9	38,3	36,6	31,8	43,2	31,6
18	Польща	189,2	229,3	155,1	218,1	157,1	265,8	217,5	275,6	220,3	276,4	222,3	268,3	218,1	258,8	208,3	236,4	209,4	218,5	214,1	189,8
19	Румунія	135,8	246,6	149,9	198,0	147,7	195,6	167,3	170,2	153,6	161,8	136,0	172,9	132,8	194,7	137,5	207,6	177,4	242,2	172,6	231,7
20	Словенія	30,3	18,8	15,4	15,9	14,1	12,0	15,0	14,4	13,9	13,4	13,8	14,3	15,4	14,9	16,6	15,6	18,8	17,6	28,5	13,5
21	Словаччина	6,3	2,0	5,3	1,9	4,8	1,9	5,4	2,0	5,1	2,8	5,4	3,6	7,0	3,9	7,7	3,8	7,2	3,5	7,3	3,3
22	Франція	297,0	264,6	307,1	269,5	319,8	291,6	327,4	255,9	338,8	239,8	340,4	308,1	364,2	324,5	377,7	313,6	369,6	324,1	386,9	341,4
23	Фінляндія	26,7	12,2	25,6	11,9	29,5	12,7	31,3	13,8	31,9	13,9	31,5	15,5	28,7	16,3	34,9	18,1	31,8	17,0	31,1	19,1
24	Хорватія	13,2	12,4	8,8	13,0	8,5	12,7	9,0	12,9	10,4	15,3	10,6	20,9	11,7	29,7	14,0	36,4	15,6	47,4	26,0	39,5
25	Чехія	75,6	61,8	48,3	61,1	27,1	55,9	34,3	46,1	30,1	25,9	29,9	28,5	29,6	25,7	64,1	38,9	51,8	27,3	65,9	26,7
26	Швеція	102,3	39,2	98,8	48,9	96,5	51,2	103,1	51,7	115,8	50,7	127,0	51,2	134,2	55,8	163,0	45,9	144,5	45,6	132,6	47,0
27	Естонія	3,9	4,7	2,8	5,3	3,7	6,2	2,6	6,3	4,1	6,7	3,9	4,6	15,4	13,0	14,8	13,8	17,6	12,4	17,5	10,5
28	Велика Британія	566,5	368,2	591,0	339,3	566,0	350,7	498,0	321,2	526,0	316,9	632,0	319,1	631,5	299,2	589,0	340,4	644,2	359,7	604,0	344,3

Джерело: складено автором на основі [52]

Примітка: обсяги міграційних потоків за країнами у абсолютному вимірі надані у тис. осіб.

Таблиця В.2 - Обсяги міграційних потоків країн-членів ЄС у відсотках до відповідних обсягів по інтеграційному об'єднанню в цілому у 2009-2018 рр.

№ з/п	Назва країни	Роки																			
		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
		Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.	Ім.	Ем.
1	Австрія	2,2	2,2	2,2	2,1	2,5	2,0	2,8	1,9	3,0	2,0	3,1	1,9	3,5	2,1	3,0	2,2	2,5	2,1	2,3	2,3
2	Бельгія	0,0	0,0	4,2	2,7	4,5	3,2	3,9	3,5	3,5	3,7	3,3	3,4	3,1	3,3	2,9	3,1	2,9	2,9	3,0	3,0
3	Болгарія	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,6	0,5	0,7	0,7	1,0	0,5	1,1	0,5	1,0	0,6	1,0	0,7	1,1
4	Угорщина	0,9	0,4	0,8	0,5	0,9	0,6	1,0	0,9	1,1	1,3	1,4	1,5	1,2	1,6	1,3	1,3	1,5	1,3	1,8	1,6
5	Греція	1,9	1,8	1,9	2,5	1,8	3,5	1,8	4,7	1,7	4,2	1,6	3,9	1,4	4,0	2,7	3,6	2,6	3,3	2,6	3,5
6	Німеччина	11,2	11,8	12,5	10,1	15,0	9,5	17,8	9,0	20,3	9,4	23,4	11,7	33,5	12,3	24,0	17,9	20,9	18,1	19,7	18,3
7	Данія	1,7	1,6	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,8	1,6	1,8	1,6	1,7	1,6	1,7	1,8	1,6	1,8	1,4	2,0
8	Італія	14,3	3,3	14,2	3,2	11,8	3,2	10,6	4,0	9,0	4,6	7,3	4,9	6,0	5,3	7,0	5,3	7,8	5,0	7,3	5,3
9	Ірландія	1,6	2,9	1,6	3,1	1,8	3,2	1,8	3,1	1,9	2,8	1,9	2,6	1,7	2,4	2,0	2,1	1,8	2,1	2,1	1,8
10	Іспанія	12,7	15,7	11,2	16,2	11,3	15,6	9,2	16,8	8,2	19,3	8,1	14,5	7,3	12,5	9,7	10,9	12,1	11,9	14,2	10,5
11	Кіпр	0,7	0,2	0,6	0,2	0,7	0,2	0,5	0,7	0,4	0,9	0,2	0,9	0,3	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
12	Люксембург	0,5	0,4	0,5	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5
13	Латвія	0,1	1,6	0,1	1,6	0,3	1,2	0,4	0,9	0,2	0,8	0,3	0,7	0,2	0,7	0,2	0,7	0,2	0,6	0,2	0,5
14	Литва	0,2	1,6	0,2	3,3	0,5	2,1	0,6	1,5	0,6	1,4	0,6	1,3	0,5	1,6	0,5	1,7	0,5	1,5	0,6	1,1
15	Мальта	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,4	0,2	0,4	0,3	0,4	0,2	0,5	0,2	0,6	0,3
16	Нідерланди	4,0	3,8	3,9	3,9	4,0	4,0	3,8	4,2	3,8	4,1	3,8	4,1	3,6	4,1	4,4	3,6	4,3	3,5	4,3	3,7
17	Португалія	1,0	0,7	0,9	1,0	0,6	1,7	0,4	2,0	0,5	2,0	0,5	1,8	0,6	1,5	0,7	1,3	0,8	1,0	0,9	1,1
18	Польща	6,1	9,4	4,8	8,8	4,8	10,2	6,6	10,4	6,4	10,0	5,9	9,7	4,7	9,4	4,9	7,9	4,8	7,1	4,7	6,4
19	Румунія	4,4	10,2	4,6	7,9	4,5	7,5	5,0	6,4	4,5	5,9	3,6	6,2	2,8	7,1	3,2	6,9	4,0	7,8	3,8	7,8
20	Словенія	1,0	0,8	0,5	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	0,4	0,6	0,6	0,5
21	Словаччина	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
22	Франція	9,6	10,9	9,5	10,8	9,8	11,2	9,9	9,6	9,9	8,7	9,0	11,1	7,8	11,8	8,8	10,5	8,4	10,5	8,5	11,5
23	Фінляндія	0,9	0,5	0,8	0,5	0,9	0,5	0,9	0,5	0,9	0,5	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	0,6	0,7	0,5	0,7	0,6
24	Хорватія	0,4	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,6	0,3	0,8	0,2	1,1	0,3	1,2	0,4	1,5	0,6	1,3
25	Чехія	2,4	2,5	1,5	2,5	0,8	2,1	1,0	1,7	0,9	0,9	0,8	1,0	0,6	0,9	1,5	1,3	1,2	0,9	1,4	0,9
26	Швеція	3,3	1,6	3,1	2,0	2,9	2,0	3,1	1,9	3,4	1,8	3,4	1,9	2,9	2,0	3,8	1,5	3,3	1,5	2,9	1,6
27	Естонія	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,3	0,5	0,3	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
28	Велика Британія	18,3	15,2	18,3	13,6	17,3	13,4	15,0	12,1	15,4	11,5	16,7	11,5	13,5	10,8	13,8	11,4	14,7	11,6	13,3	11,6

Джерело: складено автором на основі [52]